

ТАКЕ ДАВНЄ, ТАКЕ ВИСОКЕ СЛОВО — КОЗАК

У списках імен, викарбуваних на двох окремих біломармурових плитах (знайдених у 1869 – 1870 рр. у Недвиговці на Таманському півострові), засвідчене ім'я *Госак* (*Gosak*). Воно фонетично напрочуд близьке до винятково важливого для української історії терміну *козак*, над походженням і значенням якого не одне століття ламають голови дослідники. Обидва списки з іменем *Госак* уміщені в «Корпусі боспорських написів» (далі — КБН) під №№ 1278 і 1279. Перший список датується 517, а другий — 522 роком боспорської ери, що відповідає 220 і 225 рокам нової ери. Оскільки обидві плити з написами (зараз — в Ермітажі) знайдені майже одночасно і в одному місці, а часова різниця між обома списками складає лише п'ять років, то можна припустити, що *Госак* обох написів — одна особа (КБН, 765 – 769).

Зараз про ім'я *Госак* можна сказати тільки те, що воно двокомпонентне, тобто складається з двох значимих основ — *го*+*сак*. Бо саме в списках з іменем *Госак* є імена *Далосак* і *Рахойсак* із тим самим елементом *сак*. *Сак* у цих іменах — другий компонент. Але в боспорських іменах він може бути й першим компонентом, наприклад, в імені *Сакдей*. Це ім'я фіксується в написі № 1282 на плиті з білого мармуру, відновлений із 83 уламків і, як і дві попередні, знайдений у ті ж роки в Недвиговці. Ця плита зі списком імен (зараз також в Ермітажі) датується 525 роком боспорської ери, тобто 228 роком нової ери. Тут ім'я *Сакдей* виступає в ім'ясполученні *Самбатіон, син Сакдея* (КБН, 772 – 773).

Ім'я *Сакдей* цікаве й важливе з кількох точок зору. По-перше, компонент *дей* у ньому відомий: він означає «бог» і споріднений із санскритським *дева* та хінді *дев* — «бог» (СРС, 284). По-друге, воно пов'язане з іменем *Самбатіон*, досить частим у боспорських написах, і утворене від імені *Самбат*, означаючи *Самбатовий*, *Самбатові*. Ім'я *Смбат*, *Самбат*, *Сумбат* сьогодні побутує в азербайджанців, вірменів, грузинів. *Самбатом* називає Київ візантійський імператор та історик Костянтин Багрянородний (X ст.). *Самбатом* звали батька антського князя *Хільбудія*, про якого пише у VI столітті Прокопій Кесарійський.

Тож насамперед слід з'ясувати, що ж означає компонент *сак* в іменах *Госак* і *Сакдей*. І почати доцільно з імені *Сакдей*, бо в ньому компонент *дей* уже відомий і означає — «бог». Зрозуміло, що таке високостатусне слово мусить поєднуватися в іменах зі словами відповідного рівня. Тобто й *сак* має нести якийсь небуденне значення.

Відомий іраніст і сфіолог В.І. Абасєв слушно пов'язує ім'я *Сакдей*, яке вважає скіфським, із давньоіранським *сака+дайва*, але дає йому тлумачення — «олень-демон», розуміючи *сака* як «олень», а *дей*, за іранською традицією, — як «демон» (ДИЯ, 301). Таке тлумачення, попри природне запитання, що ж воно за «олень-демон» і чому таке дивне ім'я мали давати людині, не враховує і тієї істотної обставини, що в іранців ім'я з компонентом *дев/дей* неможливе через виразно негативне значення у них слова *дев* — «злий дух», «демон», «дев». Іранці в таких випадках вживають слово *бага* — «бог», відоме й слов'янам (*Білобог*, *Чорнобог*, *Дажбог*, *Огнебог*, *Стрибог*). І якщо імена з елементом *дей* засвідчені у скіфів, то з цього випливає, що скіфи або не іранці, або не сповідники зороастризму. Втім, один із наскельних написів царя Дарія прямо заявляє, що *саки/скіфи* не шанують Ахурамазди. І чи не для того перський цар здійснив свій невдалий похід до берегів Дніпра, аби покарати причорноморських скіфів за їхню неповагу до верховного зороастрійського божества?

Таким чином, ім'я *Сакдей* могло даватися й існувати лише в тому етнічно-мовному середовищі, де слово *дев/дей* несе позитивний зміст. А таким є індоарійське середовище в Північному Причорномор'ї, бо сідо-меотські племена, які в античні часи жили на теренах України, входили до Боспорської держави (столиця — *Пантикапей*, нинішня Керч). Що й засвідчують численні боспорські написи упродовж тисячоліття, починаючи з V ст. до н.е.

Тож компонент *сак* у боспорських іменах *Сакдей* і *Госак* може бути споріднений тільки з санскритською дієслівною основою *шак* (хінді — *сак*) — «могти», «бути спроможним», «бути сильним/могутнім» (СРС, 631). Ця основа цілком підходить для поєднання зі словом *дев/дей* — «бог». Іранський відпо-

відник санскритському *шак* — *сак*. Саме цей корінь і наявний в етнонімі *саки* (іранське *сака*, індійське *шака*) на означення середньоазіатських скіфів, близьких родичів скіфів причорноморських. Тоді етнонім *саки/шаки* означає «дужі», «сильні», «могутні», що природно для етноніма, бо давні народи й у племінній назві намагалися виділити себе, аби інші племена і поважали, і побуювалися їх. У «Слові о полку Ігоревім» згадуються *могути*, а це слово дослідники виводять уже від слов'янської дієслівної основи *мог* — «могти», «бути спроможним», звідки й «могутній». Але сприймають його то як племінну назву, то як суспільний прощарок, то як титул, то навіть як ім'я (ВБ, 117).

У такому разі боспорське ім'я *Сакдей* має означати «Дужий/Сильний/Могутній бог». А коли так, то воно виявляється семантичним двійником іншого боспорського імені — *Балодей*, відбитого в козацьких прізвиськах як *Болудей* і *Білдей* (РВЗ, 35, 343), де компонент *бало* споріднений із санскр. *бала* — «сильний», «могутній» (СРС, 462). Боспорське *Сакдей* на індійському ґрунті мусило мати форму *Шакдее*, і таке ім'я справді побутує, наприклад, у сучасних пенджабців. Компонент *шак* узагалі присутній у багатьох індійських давніх і сучасних іменах, назвах і термінах, позначених високим соціальним статусом.

Ім'я *Шакра* — «Могутній» мав цар богів і ватажок небесного війства Індра, про якого не раз згадує «Велесова книга». На його честь називалося давнє місто — *Шакрапрастха* (інша назва — *Індрапрастха*, досл. «Престол Індри», нинішня столиця Індії — Делі). Індрані, дружина Індри, звалася *Шачі* — «Могутня». Що навіює на згадку місто *Шацьк* і *Шацькі* озера на Волині — ареалі з потужним індоарійським пластом.

Ім'я *Шакті* — «Сила», «Могутність», «Потуга» має Деві-Махеші, дружина Шиви, уособлення божественної жіночої енергії свого чоловіка, тотожна кримській Діві й київській Мокоші. *Шакті* — й чоловіче ім'я, його мав син знаменитого мудреця Васіштхи, нащадки якого носили пасмо волосся на виголених голові, тобто «оселедець». *Шакті* також — батько В'яси, якого індійська традиція вважає автором «Махабгарати», пурани (індійських билин) і редактором вед. В «Океані сказань», розлогому творі кашмірського поета Сомадеви (XI ст.), частково перекладеному й українською, царі, цариці, царевичі й царівни мають імена *Шактідева*, *Шактікумара*, *Шактіматі*, *Баушакті*, *Вішнушакті*, *Крішнашакті* тощо. Ім'я *Сак-*

Прощання. Індійська мініатюра XVIII сторіччя

та засвідчене в боспорському написі (КБН, № 764). Як видно з вавилонського документу V ст. до н.е., одним із свідків при грошовій угоді був кімерієць *Сакіта* (КЗ, 293). А всі згадані боспорські імена на *сак*, тобто *Сакдей*, *Сакта*, *Госак*, *Далосак*, *Рахойсак* походять саме з історичної Кімерії. В Індії *шакти* — шанувальники Шакті-Деві-Махеші (слов'янська *Діва-Мокоша*).

Із *шак'ів* (саків/скіфів) походив царевич Сіддгартха, пізніший Будда, засновник най-

масовішої сьогодні в світі релігії (VI ст. до н.е.). Його називали *Шак'ямуні* — «Мудрець шак'ів» (муні, досл. «мовчальник», «мовчан», у санскриті — «святий відлюдник», «мудрець», «той, на кого зійшло одкровення», «просвітлена людина»; СРС, 516). Родовим ім'ям Будди було *Готам* (або *Гаутам*), яке означає «Найяріший бик» (санскр. *го* — «бик» і *там* — суфікс, що надає основному слову вищу якість). Саме *Го* в імені *Готам* міститься і в боспорському імені *Госак*. Семантичним двійником індійського *Готам* є ім'я *Рустам*, що його має улюблений персонаж іранського епосу (VIII ст. до н.е.). Ім'я іранського богатиря, героя «Шахнаме» Фірдоусі, вірного союзника бактрійських царів-кеїв, має і свого прямого індійського двійника — ім'я *Врішоттам*. Імена *Врішоттам* і *Рустам* містять перші компоненти із значенням «бик» — *Вріш* (санскр. *вріша*, хінді — *вріш*) і Рус. Тільки в іранському імені первісне *В* відпало, як і в етнонімі *русь*.

Отже в один ряд з індійськими іменами *Готам* і *Врішоттам*, іранським *Рустам* закономерно стає і боспорське ім'я *Госак*. *Го* у ньому означає «бик», а *сак* — «дужий», «сильний», «могутній». Отже, ім'я *Госак* означає «Бикомогутній», «Могутній, як бик», а переносно — «Сміливець», «Богатир», «Герой». Бо поняття *бик* невіддільне від воїнського стану, воно уособлює чоловічу снагу, відвагу, мужність. Порівняння воїна, богатиря, царя чи бога з биком — звичайне явище в епосах і міфологіях багатьох народів, серед них і українського. Шумерське *gud* — «бик», часте в клинописних текстах, вживається якраз у значенні «богатир», «герой». Як зазначає відомий перекладач «Махабгарати» Борис Смирнов (1891 – 1967), уродженець села Козляничі на Чернігівщині, у деяких текстах санскритське *врішабга/рішабга* — «бик» повністю втратило свій первісний зміст «бик», «тур» і означає тільки «герой», «ватажок», «цар». У давньоукраїнській епічній пам'ятці «Слово о полку Ігоревім» найвищою оцінкою воїнської доблесті є епітети *яр-тур* і *буй-тур*.

Семантичним двійником імен *Госак*, *Готам*, *Рустам*, *Врішоттам* є санскритське *Сувіра* (хінді *Сувір*, українське *Севір*), що його мав легендарний предок індійського племені *сувірів*, споріднених з українськими сіверами. А також Балавіра (хінді — *Балвир*, *Бальвир*, пендж. — *Балбір*), яке мав старший брат Крішні, землеробське божество, і яке ясно відбилося в прізвиськах запорозьких козаків — *Балвир*, *Бальвир*, *Балбир* і *Балбиренко*. Ці обидва імена у собі несуть зміст «Справжній Муж», «Неперевершений Богатир», «Незрівнянний Герой». Відповідно тлумачаться й етноніми *сувіри* та *сівери* — «справжні мужі», «доблесні богатири», «могутні герої» (ТРС, 10 – 12).

Слово *го* — «бик» винятково плідне в творенні індійських імен, назв і важливих соціальних термінів. Декотрі з них відбилися і на українському ґрунті: санскр. *гоша-ла* — «корівник» і укр. *кошара*; *готра* — «рід», «сім'я» (досл. «череда/гурт корів») і *отара*; *госайн* — «господар», «всевишній», «господь» (досл. «власник корів/биків») і *хазайн*; *гопта*, *гоптар* — «захисник», «воїн» (досл. «охоронець корів/биків», «пастух») і українські прізвиська *Хопта*, *Хобтя*, *Гоптар*; *гопал*, *гопала* — «пастух» (досл. «захисник худоби»), яке стало популярним іменем Крішні — *Гопал*, *Гопала*, і козацькі прізвиська *Гупал*, *Гупало*, *Гупалов*, *Гупаленко*; *гопака*, *гопак* — «пастух», «воїн», «староста», «цар» і знаменитий *гопак* — улюблений танок запорозьких козаків тощо. Найвідоміший роман класики індійської літератури Премчанда (1880 – 1936) називається «Годан» (*годан* — обряд дарування/дання корови брахманові) і вийшов українською під назвою «Жертвна корова» в перекладі автора цих рядків. У давній назві *Гіпаніс* на означення Південного Бугу й Кубані, компонент *Гі* дещо видозмінено *до/гу* — «бик», «корова», а *рапі* в санскриті — «вода», «ріка». Тобто назва *Гіпаніс*, як і *Кубань*, означає «Бик-ріка».

У зв'язку зі «Словом», боспорським іменем *Госак* і українським терміном *козак* цікаве ім'я половецького князя — *Гзак* (має і форму *Кзак*), про що індійський перекладач давньоукраїнської пам'ятки бенгальською мовою Джоґоннатх Чокроборті каже:

«При роботі над перекладом «Слова» (бенгальська назва «*Irop-ratna*» — С.Н.) мені відкрилося багато спільного в культурі Русі й Індії. Я не міг собі уявити, що відкриття за відкриттям чекають на мене при роботі над текстом «Слова». Наведу лише один приклад: два дуже схожих імені зустрічаються в «Слові» й «Раджа-таранґіні» — кашмірській хроніці, написаній віршами на санскриті, — *Гзак* і *Гззак*, імена двох негативних персонажів. «Раджа-таранґіні», як і «Слово», написана в XII столітті» (Весть, 33). Зазначимо тільки, що *Гзак* і *Гззак* нега-

Художник В. Касян. Козак і дівчина

тивні персонажі лише для авторів «Слова» й «Раджа-таранґіні», а для самих половців, яких, до речі, не всі дослідники вважають тюркомовними, ім'я *Гзак* — високостатусне й високопрестижне, інакше б його не носив половецький князь. Цілком можливо, що це ім'я має те саме походження і значення, що й боспорське ім'я *Госак* та український термін *козак*. Тим більше, що й воно засвідчене в історичній Україні.

Ім'я *Госак* писемно зафіксоване в боспорських написах із Сіндики, історичної Кімерії, країни сіндів-сувирів-кімерів, родичів українських сіверів (ще одна *Сіндика*, інакше — *Сіндська Скіфія*, була в низів'ях Дніпра). Датується ім'я *Госак* початком III століття, тобто воно побутувало щонайменше за дванадцять років до постанови Запорозької Січі. Термін *госак* та ім'я *Госак* знали стародавні індійці й іранці, скіфи й слов'яни ще з початку I тис. до н.е., що засвідчують їх значеннєві двійники *Готам* і *Рустам*, *Сувір* і *Бальвир* — суто воїнські імена, постані з первісних епітетів для хороброго воїна. Саме з індоіранським *госак* на означення відважного, мужнього, доблесного воїна-лицаря і споріднене ов'яне славою й оспіване у піснях звитяжне слово *козак*.

Весть — Чокроборті Дж. «Игор-гата» — «Слово о полку Игореве» // Весть. — Москва-Дели, 1987.

ВЗ — Мензес К.Г. Восточные элементы в «Слове о полку Игореве». — М., 1979.

ДИЯ — Основы иранского языкознания: древнеиранские языки. — М., 1979.

КБН — Корпус боспорских надписей. — М.-Л., 1965.

КЗ — Дандамаев М.А., Луконин В.Г. Культура и экономика Древнего Ирана. — М., 1980.

РВЗ — Реестр Війська Запорозького 1649 року. — К., 1995.

СРС — Санскритско-русский словарь. — М., 1978.

ТРС — Наливайко С.І. Таємниці розкриває санскрит. — К., 2000.

Степан НАЛИВАЙКО

Олександр Свирида — політик і, як стверджує сам, прагматик. Хоча спочатку в його житті був суцільний романтизм. Він народився 8 липня 1967 року у відомому своїм замкам Луцьку. Виховувався на маминих українських борщах і творах українських класиків. У сьомому класі — вже читав «Роздуми і спогади» Жукова. А студентом п'ятого курсу активно включився у виборчу боротьбу за депутатство до облради і... виграв. Сьогодні колишній студент-романтик входить до фракції «Трудова Україна», яку називають фракцією прагматиків і олігархів. Про дивні метаморфози життя молодого політика ми запитали у нього самого і подаємо на розсуд читачів міркування Олександра Свириди.

— Олександр, як студент-п'ятикурсник став депутатом Луцької облради?

— На хвилі демократичного піднесення 90-го року. Я тоді був активним членом Народного Руху. А ще я першим у Луцьку застосував найвдаліші PR-технології. Взяв домашні колонки, підсилювачі, виставив апаратуру на кіоски в центрі мого виборчого округу, включив на повну потужність і півтори години ораторствовав. Чесно кажучи, сам від себе такого не сподівався. Я був молодий, палко говорив про демократію, і, певно, мав щирий вигляд на тому власноруч змонтованому «постаменті». Також я, студент-механік, досить добре вмів креслити. Тому взяв плакатне перо і написав сам собі листівки — «за молодого й енергійного Свириду». Сам обклеїв ними округ, сам агітував і... виграв. Боротьба була запеклою, а конкурентів — понад десяток, на чолі з мером міста.

— Скільки вам коштували ті вибори?

— Ніскільки. Тільки трохи витратив на кольоровий папір. Бо листівки, щоб виділитися, я писав на сторінках, склеєних з двох смужок — жовтої і блакитної. На мене звернули увагу, і я був обраний до обласної ради, де увійшов у Демблок, у якому із 120 депутатів нас, демократів, було тільки 37.

— А що ж було з вашим навчанням?

— Я закінчив Луцький філіал Львівського політехнічного інституту з червоним дипломом. Два останні курси навчався за індивідуальним планом. І мав залишитися в аспірантурі. Але, мабуть, була якась вказівка, і я потрапив за направленням на підшипниковий завод. Там я пройшов добру школу адміністрування інженером-технологом. Але як депутат облради і член Народного Руху, почувався дещо дискомфортно і пішов із заводу... Гадаю, керівництву заводу треба було одразу мене гнати. Бо зараз розумію, що на виробництві не повинно бути ніякої політики.

В облradі на той час склало-

ся два угруповання. Одне підтримувало першого секретаря, присланого на Волинь із Києва, який не був у місцевих популярних. А друге — другого секретаря, досить авторитетного, поміркованого і державницького Володимира Блаженчука. Коли голосували за голову Ради (і виконкому відповідно), наш блок «за Блаженчука» переміг. Він же нікого, хто його підтримував, не відштовхнув, кожному запропонував посаду по силах. Я був порекомендований Блаженчуком на посаду керівника регіонального відділення Фонду держмайна України. Пройшов через усі бюрократичні рогатки і таки отримав призначення на посаду.

— Фантастична кар'єра — у 24 роки обіймати керівну посаду такого рівня.

— Так, моя посада за повноваженнями і зарплатнею прирівнювалася до заступника голови облвиконкому. Більше того, це була автономна від місцевого керівництва робота — повна самостійність! Я ініціював перші в Україні аукціони, реструктуризацію. Відділив від «Волиннафтопродукт» три основні бази й заправки, магазини від оптових баз — це були чи не єдині на той час в Україні прецеденти! Але з приходом нового президента в 1994 році, коли помінялося столичне керівництво ФДМ, цей період завершився. Працювати стало знову дискомфортно: не робота, а суцільні папери, нескінченні перевірки. І я знову пішов.

— Куди?

— Ніби в нікуди. Але життя —

це і особисті контакти. Друзі порадили мені зайнятися виробництвом. Я так і зробив. Існувало на той час новостворене ВАТ «Волиньхолдінг» (нині всім відоме як «Торчин-продукт»). Тоді там не було нічого. Але мені вдалося залучити кредит, купити обладнання і налагодити випуск води у ПЕТ-пляшках. Паралельно виготовляли кетчуп, майонез, гірчицю. В державі була безнадія, виробництво занепадало, «чорному імпорту» було складно протистояти, але ми піднялися. Так я пропрацював 4 роки.

— Невже вам знову захотілося змін?

— Атож. Я реально оцінив власні шанси й активно включився до виборів до Верховної Ради. Чому? По-перше, я знав, що серед 20 моїх конкурентів не було жодного бізнесмена. І моє гасло: «Зробив щось на виробництві, зроблю і в державі», — було виграним. По-друге, завдяки тому, що працював на виробництві і займався просуванням торгової марки, я добре знав, як «піарити».

— Секретами поділитесь? Упереддєнь парламентських виборів це знову актуально.

— Будь ласка. Я почав із того, що продумав і склав медіа-план. За два місяці до виборів я підписав угоди на рекламу на ТБ, радіо, газетах, склав зручний графік її виходу. Слідкував за рейтингами і соціологічними дослідженнями. До того ж я не вів кампанії «проти», я боровся «за» — за себе. Спочатку я був десь на останніх місцях. Тому я зробив таку піарівську акцію. Запустив до газети анонс статті під назвою «Невже Свирида кине на вибори сім вагонів майонезу?» Це було настільки правдоподібно, що вже наступного дня про це говорили всі. Конкуренти забули про себе, на кожному кроці згадували Свириду, звичайно, негативно, але тим самим все одно активно працювали «на мене». Я піднявся в рейтингу на 7 місце. Потім у тій газеті надрукували зі мною позитивне інтерв'ю, де про жодні вагони не йшлося. Я виграв у демократів Жулинського, Гудими, комуніста Гхиденка, керівника крайового НРУ Харченка і решти регіо-

нальних лідерів усіх партій.

— Але це були вже інші PR-технології, інші витрати на них, ніж на виборах до облради. Ви змінили романтику на прагматизм?

— Безумовно, я послуговався прагматичнішими категоріями. Моя романтика стала практикою, ще коли я пішов на державну посаду в ФДМУ. Тоді були абсолютно жорстокі реальності та дійсність, ми проводили непопулярні реформи, приймалися сотні управлінських рішень. Яка романтика? Але не думаю, що з

тим моя система цінностей сильно змінилася. А, може, я прагматиком був завжди? Бо вважаю, що все те, в чому нема прагматизму — від лукавого.

— Наприклад?..

— Наші демократичні сили. Стосовно них досі є актуальним вже набридле всім прислів'я про кількість гетьманів і партій. Я був із 90-го по 98-й рік членом Демократичної партії. Я не хочу образити демократів — вони, як ніхто, близькі мені за духом — але їхній непрагматизм, непрактичність, невміння політичного адміністрування їх і згубили. Я переконався: з ними каші не зварить. Пройшовши до парламенту, я не бачив іншої альтернативи, ніж йти в «Трудову Україну». Ця ідеологія — до України через працю — мені зрозуміла.

— «Трудову Україну» називають фракцією не тільки прагматиків, але й олігархів... Ви є одним із них?

— Ні, я не вважаю себе олігархом. А до таких понять взагалі ставлюсь філософськи. Олігархи — просто люди, які мають достатньо сил, щоб впливати на державну політику...

— Сил і грошей...

— Можливо, це класичне визначення. Але філософія цього явища набагато цікавіша — ну скажіть, кого з «олігархів» знали ще п'ять років тому? Це змінне поняття, свита короля. За кілька років олігархами назвуть інших людей. А хіба удільні князівки не були олігархами, які впливали на політику князя усієї Русі Володимира. А фаворити короля? Навіть у Леніна були свої олігархи! А чим не

олігархи — радянське Політбюро? І тут я ставлю «на вид» демократам: а чому вони не можуть впливати на державні рішення, добровільно відмовляються від боротьби? Ну, сталося з Ющенком. Але йдіть, домовляйтеся, впливайте на ситуацію. Бо відсторонюватися в білих рукавичках — чи розумно сьогодні? Згадаймо 1918 рік: наступає армія Муравйова, а українська еліта між собою воює: Скоропадський з Петлюрою, Грушевський з Винниченком. Хто виграв? Програла державу. Ось і зараз: чи видуть демократи з ситуації з урядом на білому коні? Боюся, що це знову буде сірий вісключок або шкапа. А в Італії прем'єр Берлусконі — мало не офіційний мафіозі, Буш і Шредер — теж ставленики олігархів.

— Яке ж ваше політичне кредо?

— Я — політик. І вважаю, що поганий той солдат, який не мріє стати генералом. Можу нагадати й інше відоме прислів'я — про лежачий камінь. Для мене це неприйнятно. Моя мета — стати найкращим. Але я відрізняю мої «не мої» вчинки на шляху до цього. Якби я піддався тиску і проголосував би проти Ющенка, мене точно гризло б сумління.

— Від романтичних мрій щось залишилось?

— Моя романтична мрія дуже особиста — хочу мати сина.

— До речі, ви знайшли своє сімейне щастя?

— Ще у тому романтичному 90-му. На одному з пікетів — ми пікетували обком компартії — я й познайомився зі своєю майбутньою дружиною. Тоді ми стояли по різні боки барикади. Вона очолювала сектор агітації і пропаганди обкому комсомолу. Я ж говорив про репресії, голодомори, знищення комуністами цілих народів. Мені здалося, що тоді переміг я. А тепер я в усьому поступаюся дружині та двом нашим маленьким донечкам, — старшій з них 6 років, а молодшій лише 3 місяці.

— «Олігарх» Свирида добрий тато?

— Щодо олігарха, то я так і не добудував дім, живу в Луцьку в квартирі. Щотижня їду на роботу в Київ, а на вихідні до сім'ї. Люблю просту українську їжу, до якої мене привчила мама, і дуже люблю співати на весільних застілках у селі. А якщо казати про «добраго тата», то тут в мені дійсно прокинувся дар — розповідати дітям казки на сон. Щоправда, якісь модернізовані казки виходять. Якщо Колобок, то — на батареях, з моторчиком і з рукою на пружинці для самооборони...

**Розмову вела
Олена БОНДАРЕНКО**

ЯК БУТИ: БИТИ ЧИ ПИТИ

КРУГЛИЙ СТІЛ ІЗ ГОСТРИМИ КУТАМИ

Штампований «круглий стіл» має психологічне виправдання. Замах на пластичність і центробіжність розмови. Демократично рівно-віддалений від усіх центр прагне замкнути навколо себе спільність людей.

Принаймні на спринтерській смузі 1—6 червня, від Міжнародного Дня захисту дітей — до Міжнародного Дня журналіста, діти і журналісти мають шанс знову, принаймні, поспівчувати одне одному.

До круглого столу захисту дітей «Українським дітям — українське слово» логічно приєдналися представники дітей, захисників дітей і слова. Дитяче громадське об'єднання «Кияни», Молодіжний Просвітницький Рух «Українська молодь спілкується українською», хорова капела «Почайна» Києво-Могилянської академії... просто молодь і не дуже, поінформована і зацікавлена «бути чи не бути»...

«Ми такого розвитку подій не передбачали», — висловила по закінченні заходу його організатор, Голова Молодіжного руху Галина Калмикова. Поперше, люди хочуть виговорити проблему. По-друге, вкотре виявилось серйозне протистояння методів дії старших і молодих, радикалів і нерадикалів, коментувала пані Галина...

Ймовірно, перша заміна понять сталася психологічно у вигляді простого, непримітного, але далеко не круглого столу. Ймовірно, що це — простий, непримітний, але далеко не плоский жарт.

За чуттєвими поняттями «біль» і «співчуття» логічно постало реалістичне «Що робити?» І річ не в його скомпрометованості відомим «вождем» невідомої національності В. І. Леніним. Гострі кути творяться або послідовністю єднання двох ліній, двох думок, або ж непослідовністю однієї дії...

Чільний просвітнянин Юрій Гнаткевич «на старості літ став радикалом». Захист дітей — у «всіх гострих, але не образливих штучках» студентів проти русифікаторів-викладачів. «Спалення русифікатора — це наша перспектива!» (Юрій Васильович має на увазі паперового чи манекенного ворога). «Треба створити партизанські загони, які діятимуть радикально... Київ — прифронтове місто. Якщо ми не візьмемо Київ сьогодні, через 50 років бізнес зробить те, що не зробив комунізм... Я знаю, що це — нереально, але треба!»

Диригент і художній керівник хорової капели «Почайна» Олександр Жигун відчуває «радикальність» по-іншому. «Доведемо, що українці — кращі. Усе слід робити якісно. Від презервативів — до труни... Чому у Верховній Раді заговорили українською? — змусили бандита уже бекати. Радикальність... Треба усіх попередити: або—або!..» І це — не радикальність Юрія Васильовича: «Ми повинні відчувати себе господарем, а не партизанським загоном. За нами — закон, хай ховаються вони!..»

А вирішення проблеми дитини Олександр Жигун бачить у «якості» дорослих. «Приходять діти на мої концерти і переконуються, що наша пісня — не гірша, а краща за на нашу. Отут і дія, і вплив...» У «вузах» треба «копати під керівництво русифікаторів: знаходити їх, і... «контактувати»... Кожен має знати — що робити».

Бард Сергій Сольоний знає — що робити: «Кожен — на своєму рівні, й завжди — супер... Нас не відпустили зі сцени 3 години в російськомовному Павлограді. Ставали всі в коло й танцювали... Якийсь чоловік підійшов і сказав: «Не думав, що українською можна так співати...»

Галина Калмикова, мабуть, розчулена Сергієм, а надто — його пісню «Причинна Україна» — категорично відкидає радикальність і «агресію» деяких промовців. «Ми повинні діяти добром і любов'ю!..» Стосовно ж запитання молодого журналіста «Як бути з тими, хто плюватиме нам в обличчя чи битиме по ньому?», Галина Андріївна відповідає так: «Із хворими людьми взагалі не треба мати справу!..»

Дискусія розпочалася. Спроби знайти спільне у діях — очевидні. Життям нав'язується діалог. Саме він окреслює бажання кожного і можливості кожного... Залишається почекати: «спільна дія» стане або спільним блефом, або різною, але якісною дією кожного зі спільною метою. Головне — працювати системно у «своєму».

Українські молодіжні партизанські загони чи то наглядові студентські осередки у «вузах». Пікети, намети, спалювання ідолів, «копання» під русифікаторів чи то інші «контакти». Асоціація аматорських і хорових колективів чи просто якісна українська пісня. Переклад українською термінології образотворчості чи просто художні виставки справді українського мистецтва. Просвітництво в дитсадках, школах, «вузах» чи відділи культури там же... Добро і любов...

Добре знати — що хочеш робити, а головне — що можеш робити добре.

Сашко ЗУБ

Друзі! Започаткованою в «Молодій країні» нашої газети рубрикою «Особистість» прагнемо залучити Вас, людей активних і небайдужих, до творення історії для людей і про людей. Історію повинні писати герої, а не їх убивці...

ІСТОРІЯ ПРО НЬОГО

25 років. 17 квітня 1976 року — перший його день у цьому житті. Село Червона Діброва Чернівецької області — перше місце. 1988 р. — перша усвідомленість життя як бойового мистецтва. 1994—96 рр. — війська особливого призначення, розвідницька частина, інструктор з рукопашного бою. Старшина запасу. В армії «було легко і цікаво». Одружений. Дружина — Ірина. Син — Ростислав — майже дворічний. Але бачить тата зрідка — «справа життя». Заступник Голови Центрального Проводу ВО «Тризуб» імені Степана Бандери. II курс заочного відділення Львівського державного інституту фізичної культури, спеціалізація — бокс. Різьбяр по дереву. Бокс, східні единоборства, рукопашний бій, «бойовий гопак» — складові його життя. Останні «матеріальні досягнення» — «Кубок України — 2000» з міжстильового повноконтактного двобою у своїй ваговій категорії й II-ге місце в Міжнародному турнірі-фестивалі бойових мистецтв «Козацька слава — 2000».

«Коли не знаєш, що робити — роби крок вперед» — життєве гасло.

ВІН — ПРО ІСТОРІЮ

Є коротенька молитва, що відображає весь світ моїх прагнень.

Молитва

Боже, дай мені
СИЛУ, щоб змінити те,
що я можу змінити;
МУЖНІСТЬ,
щоб змиритися з тим,
чого я змінити не можу;
і МУДРІСТЬ завжди
відрізнати перше
від другого.

Сенс людини

— Земний світ затуляє людину в пастку. Тут не можна стояти на місці, бо він покре тебе просто, і ти почнеш ним хворіти. Найголовніше для людини — постійно йти вперед. Йти усвідомлено, не пліснявити, не гнити. Що б не чекало попереду — не сумніватися. Так має бути...

Вік

— У 25 років можу настільки впасти в дитинство, що люди шоковані: «Ти — дитина!» Це важко пояснити, це — на рівні відчуттів... Але роззутися у теплий літній дощ... і бігти як дурний, ляпаючи ногами по тій теплій літній дощовій воді, щоб летіли бризки — хороше відчуття. Ти будеш відчувати це навіть у 50 років, будеш бігти під дощем, просто бігти щасливим... Часом — я старий. Речі, що розслабляють сучасну молодь — дискотеки, тілесні розваги — мною не сприймаються. Це мене шокує...

Мета

— Головне для мене — чітко знати, чого я хочу в житті, від життя, тобто — мета... Життя може закінчитися сьогодні, може закінчитися завтра... Якщо я помру, ідучи до тієї мети, на дорозі до неї — це для мене те саме, що дожити до неї, осягнути. Намагаюся міцно триматися цього шляху.

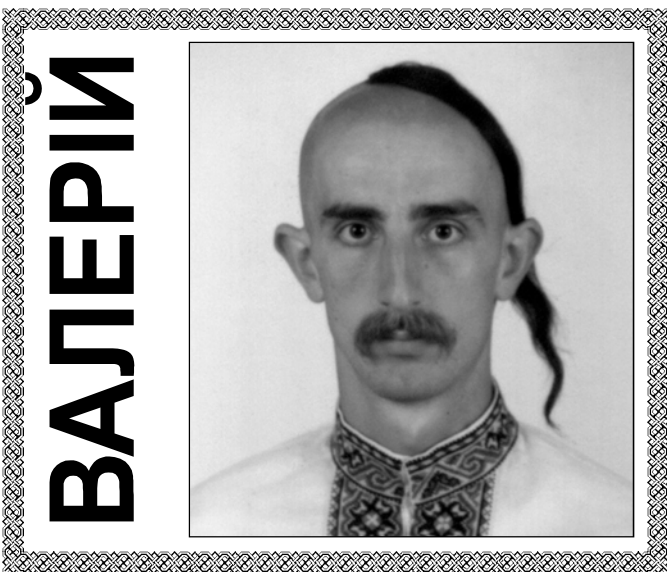
Добро і зло

— У мене день починається з того, що я виглядаю у вікно і щоразу бачу людей, які риються у смітниках. Я викидаю сміття, а вони риються у смітті на моїх

очах. І я вимушений робити вигляд, що цього не існує. Горі — скрізь, і, дякувати Богу, — я бачу його... У моєму світі має бути менше горя, взагалі не має його бути. Рай?... Але не звертати на це уваги — це обманювати себе, суперечити своїм принципам. Справжня людина, яка вірить в Бога, сповідує Добро, живе заради нього — бореться зі злом. Інакше — обман і нічого спільного з Добром...

Авторитети

— Дякувати Богу — усюди зустрічаю людину з якостями, які мене захоплюють, які б я хотів мати в собі. Але жодного разу не зустрів людини, яку волів би наслідувати в усьому. Водночас кожна людина має вади — їх я, оче-

видно, не хочу мати. Людина — недосконала... Взірцевим є вміння повністю віддавати себе справі життя. Інше в людині — другорядне... Оці речі, що всякі... зараз пишуть про авторитетів справи — той пив, той гуляв — для мене їх просто немає. Я себе не покращу, знаючи, з ким спав, наприклад... Роман Шухевич... Кожна людина — гріхозна. Головне — боротьба з гріхом...

Чесноти і вади

— Мої чесноти нехай бачать інші, і говорити про них треба лише при потребі — щоб покращити щось... Я повинен поводитися так, щоб інші, бачачи в мені якийсь позитив, хотіли бути ще кращими. Дія має надихати, а не слова... Я можу говорити лише про метод покращення... Єдине, що помічаю в собі хороше — те, що я хочу змінити усе, що маю поганого. Це єдине, що мене тішить. Хоча воно мене і найбільше турбує... Якби я почав говорити про вади — мене б звинуватили у песимізмі. Я вірю, що доб'юся того, чого хочу, а воно в мене досить світле... Як і кожен, маю багато вад. Намагаюся з ними боротися...

Молодість, молодь

— Головне — відчуття молодості. Молодість — енергетичне поняття. Молода людина здатна повністю себе чомусь (комусь) віддати... Врешті, це — не часовий вимір. Молодь не може бути кращою тепер, гіршою — потім. Вона така само. Тільки люди інші. Молодь 30-х, 40-х, 90-х — завжди молода, енергійна...

Українська молодь

— У мене — віра, переконання. Ти дивишся на аркуш білого паперу і переконаний, що він — білий, бо він — білий. Молодь України буде українською. Не знаю лишень, коли. Залежить від нас з тобою. На все — свій час...

ОСОБИСТІСТЬ

Щастя

— Я — щасливий, бо — оптиміст. Хоч дуже часто вимушений думати про це знову і знову. Зустрічаючи кожного ранку отих нещасливих людей на смітниках, я принаймні щасливий з того, що — не байдужий до їх нещастя, з того, що роблю, аби їм було краще. Я вірю в те, що це роблю. Я щасливий — бо не обманюю себе. Я — оптиміст. Я взагалі — щасливий!

Відпочинок

— Відпочинок для мене — дія, на яку йде менше зусиль, ніж на іншу дію... Найкращий відпочинок — робота, яка дає результати одразу. Якщо я бачу негайний результат — мені здається, я не втомлююсь. Я би безкінечно робив щось — тільки, щоб бачити безкінечний рух вперед. Розслабляюся ж на самоті з природою. Можна ходити, розглядати лис-

ред — його принцип. Постійне самовдосконалення, ризик, небезпека... Світове мистецтво двобою (Європа, Схід) привело мене до націоналістичного світогляду, а той — до українського бойового мистецтва, до «бойового гопака». Хоча «гопак» — частина мистецтва українського бою... Націоналізм — сповідувannya воїнського шляху. Боротьба «За». Він допоміг мені перестати займатися боєм — тобто думати: «Що бій дає тобі в матеріальному плані?..» Ледача людина не може жити цим — завжди мало часу. Насправді ж кожна якісна мить є вічністю. Можна спати 2 години, 4 чи 8 годин — і жити довго і щасливо. Головне — сила волі, воїнський дух. Живучи боєм — ти зміцнюєш цей дух.

Мистецтво

— Це — викладення людських здібностей, можливостей і талантів, що пробуджує у людей Добро, добрі починання. Той фільм — мистецький, який примушує задуматися над життям, змушує боротися з поганим у собі. Та картина для мене є мистецькою, споглядаючи яку, бажеш доброго. Музика, яка покращує настрій... Якщо актори змогли вкласти тобі в душу ідею вислови, це — мистецтво.

Друзі

— Вони, на щастя чи на жаль, не обираються, як і кохання, батьки... Друг — не зраджує. Може завдати прикритості невідомо. Їх посилає Бог, і за них ти можеш віддати життя. Святе Письмо пише: «Немає більшої любові, ніж віддати життя за друзів своїх...»

Захоплення

— Це — речі, якими б я хотів займатися, але такої можливості не маю. Захоплення — бажане заняття. Моє захоплення — коні, птахи...

Світло часу

— Не було б світлого — не було би сенсу жити. Світле — віра в те, що буде все добре. Темне — зневір'я, байдужість, неприродні чужинецькі поняття. Знаю, що є люди, які несуть Добро. Якщо є погане — значить є добре, бо ти маєш з чим порівнювати. Саме життя — світло...

Яскраве у житті

— Моє життя — суцільна яскравість. Не можу виокремити нічого.

Пам'ять дитинства

— Побився якимось із сусідськими хлопцями. Прийшов з плачем до тата, а він... вирвав прута і відшмагав мене: «Ти мужик чи хто? Такі речі маєш вирішувати сам». Як я йому вдячний!

Поразки

— Поразка — коли людина змірилася з невдачею. Вона опускає людину. Це — кінцевість, як смерть. Мене невдачі змушують боротися. Наприклад, позаторік на змаганнях мені дісталося. Якби перестав тренуватися — була б поразка. Але я почав працювати ще більше — того року я переміг. То чи буде ця невдача поразкою? Неможливо в теплиці виростити рослину, котра б витримала бурю...

Читаєш нашу історію і розумієш: справді — «історію пишуть не герої, а ті, хто їх вішає». Саме вони придумали слово «поразка». Ми повинні забути його назавжди...

ІСТОРІЯ НЕ КІНЕЦЬ

«У нашого народу один недолік — забагато здорового глузду»

— **Віднедавна Вас знають і як людину, що рішуче виступає проти всього американського в Україні.**

— Насправді я дуже люблю Сполучені Штати, цікавлюся їхньою історією. У мене викликає цікавість те, наскільки швидко вони досягли світового домінування. Вперше США увійшли у велику світову політику в 1914-му. І вже через 50 років були світовою домінантою. У мене немає антиамериканських настроїв, на відміну від багатьох своїх колег не вважаю Америку осередком зла.

— **Але ще місяців зо два то Ви говорили в інтерв'ю радіо «Свобода», що вплив США на Україну варто обмежити.**

— Я проти того, щоб Сполучені Штати втручалися в українську політику. Наші справи ми маємо вирішувати самі. До внутрішніх «розборок» завжди залучаємо сторонніх. 500 років не могли обходитися без татар у «розборках» між собою, тепер не можемо без американців. Якщо в майбутньому хочемо бачити Україну серед світових держав, то самі маємо втручатися в чужі справи. Сполучені Штати мені подобаються ще й тим, що нікому не дозволяють втручатися у свої справи. У цьому маємо брати з них приклад.

— **Здається, трохи рано говорити про те, щоб Україна з'ясувала інтереси інших держав.**

— Всі з чогось починали. Коли американські колонії повстали проти свого законного правителя, це було просто збіговисько негідників на малозаселеній землі, що не мала перспектив. Провінційнішої провінції не було. Однак, вони поставили перед собою великі завдання. І коли читаємо американську конституцію, то бачимо переконаність у місіїності американського народу. Тобто оті кілька тисяч фермерів, торговців і мисливців вважають, що виконують якусь місію, надзвичайно велику справу світової ваги. Потім цим амбіціям судилося збутися.

Українська незалежність перебуває в інших умовах, ніж американська, і наші амбіції теж можуть бути обґрунтовані.

— **На початку незалежності про ці амбіції тільки й говорили, а зараз про них згадувати майже непристойно.**

— Безумовно, буде повернення до цих ідей і буде їх реалізація. Річ у тім, що будь-яка національна ідея є ефективною тоді, коли є універсальною. Британська національна ідея в XIX столітті — це ідея білої людини, яка виконує велику цивілізаційну місію. Американська ідея — це свобода і демократія для всіх. Тобто: ми — американці, і це означає, що в Готтентоті мають відбутися прямі таємні вибори.

Я спостерігав прояв національної ідеї і на прикладі малих народів. Скажімо, чеченці. були звичайними націоналістами до перемоги у першій чеченській війні. Після цього одразу ж почали шукати універсальну національну ідею: що означає Чечня для всіх інших? Вони пішли двома шляхами — була спроба створення спільного кавказького дому під чеченським дахом, або пристосування ісламу до ідеї чеченського домінування. Національна ідея України не має бути на ґрунті старосвітського галицького націоналізму. Вона має бути універсальною — щось на зразок ідеї антибюрократичної революції. Насправді Україна вже сьогодні є авангардом Європи і всього цивілізованого світу.

— **У чому?**

— З тими проблемами, з якими людство зіткнеться років через 35—50, ми вже маємо справу. Так, як вирішимо їх ми, потім вирішуватиме все людство. Такого ступеня диференціації суспільства, як у нас, немає більше ніде. Суспільство складається зі спільнот. У Сполучених Штатах — архаїчне суспільство, попри те, що це — технологічний авангард світу. Ще Максу Веберу на початку століття США видавалися дуже архаїчним суспільством.

Українське суспільство — це

зрозуміло, що революції не буде.

— **Звідки у Вас схильність до епатажу?**

— Це потреба. Будь-яка політика — це, передусім, видовище, саме його хочуть мати широкі маси трудящих. Наші політичні опоненти вважають: якщо вони займаються політикою, то всі мухи в радіусі 10 км мають здохнути. Насправді політика — це коли весело. Вона неспроможна прогнозувати, але має обов'язково дати видовище. Така природа політики, а не наша власна.

— **Веселе видовище, весе-**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

ДМИТРО КОРЧИНСЬКИЙ: «В УКРАЇНІ НЕЗАБАРОМ БУДЕ ВЕСЕЛО»

Дмитро Корчинський сьогодні майже не епатує публіку і не їздить на війну. Вічний революціонер, від якого звикли чекати «чогось такого», зараз очолює Інститут проблем регіональної політики та сучасної політології. Інші прикмети людини, що нарешті посоліднішала: лідер об'єднання «Щит Батьківщини» пересувається по Києву на джипі, за кермом якого сидить не він сам, а водій, призначає зустріч у дорогій кав'ярні поруч із нічним клубом «Будапешт».

В одному Дмитро Корчинський залишається вірним собі: коли всі навколо кажуть, що в Україні важко дихати, він заявляє, що це дуже вільна держава. Чим підтверджує давню аксіому: політика знають, коли він говорить те, чого від нього сподіваються. Або не сподіваються.

З Дмитром Корчинським ми говорили про призначення України, Америки, відтак — про нього самого.

суспільство натовпу. Тут немає об'єднань, суспільної психології. Хто у нас людина за класовою психологією? Колишній інженер, який щотижня буває в селі і годується переважно звідти, — міський мешканець у першому поколінні. Хто він зараз — міщанин, буржуа, науково-технічний інтелігент? Не можна сказати, бо це повна суміш. У зв'язку з цим виникає низка проблем, які ми вже вирішимо, а світові це належить це зробити.

— **Звідки у Вас впевненість, що західний світ обов'язково матиме клопоти?**

— Він до цього іде впродовж останніх 150 років. Минув час масової політики. Зараз повстання має закінчитися. Європа була страшенно політизованою в 50—70-ті роки. А потім — мов ножем відрізало. Тобто зараз Європа взагалі не живе в ідеологіях. Імена, які 20 років тому гриміли, нічого не говорять 20-річному європейцеві чи американцеві. Сартр, Мао, Маркузе — про них не знають. Нема політизації, спадає релігійний градус. А без ідеології неможливе створення масових рухів.

— **Це говорить людина, яка ще вчора сама була політиком.**

— Регулярною політикою я не займався ніколи. Все життя намагався здійснювати різні політичні авантюри. Війна мене цікавила більше, ніж політика. Чим я і досі займаюся. Коли півроку тому виник «касетний» скандал і з'явилася можливість нормально «відв'язатися», я вирішив узяти участь і в цих подіях. Потім швидко з'ясувалося, що революція закінчилася і почалися вибори, — це стало нецікаво.

На власну користь я оті події якось використав, але повністю не вдалося, бо погано вмію лазити під диванами. Хоч на першому етапі скандалу ми з нашими хлопцями добре похулігали. А потім стало

лий політик, якого автоматично не сприймають серйозно.

— Насправді українське суспільство дуже прогресивне. У нас є тільки один недолік — забагато здорового глузду. До багатьох речей, до яких треба скептично ставитися, наші люди так і ставляться. Це прояв здорового селянського глузду. Існує інша проблема — не лише у нас, у всьому світі: суспільна активність каналізується не в політичній сфері. Нещодавно побачив на Володимирській величезний натовп. Думав — мітинг, а виявилось, проповідник Сандея Деладжо з Нігерії легко може вивести на вулиці тисяч зо 20 народу. Що не вдається усім опозиціям разом. Згідно з моїми даними, лише у Києві є кілька десятків тисяч активістів протестантських церков — це дуже багато. Партіям і рухам немає чого й думати змагатися з ними. Люди готові йти до партії, якщо її головою буде Ісус Христос. Тобто у світі змінилося щось дуже суттєве, і на це потрібно реагувати. Справжня політична технологія сьогодні — це те, що роблять протестанти. Вони можуть збирати величезну кількість людей. Партіям же для цього потрібні шалені зусилля і гроші.

«Сучасні війни — це політичні демонстрації із застосуванням зброї»

— **Організація, яку Ви очолюєте, називається «Щит Батьківщини». Від чого ви її захищаєте?**

— Від метафізичного ворога, від кого завгодно. Хоч насправді найбільшим ворогом України є державний апарат.

— **Не нова думка...**

— Геополітичних ворогів у нас зараз нема. Тут інша проблема: Україна зараз — найбільш непотріб-

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

на держава в світі. Якщо Росія 300 років намагалася нею заволодіти, то зараз наша країна їй просто заважає. Захід теж постійно демонструє, наскільки йому непотрібна Україна. Якби ми раптом зникли, всі зітхнули б із полегшенням. З одного боку це неприємно, з іншого — це означає, що маємо своєрідний карт-бланш, можемо займатися чим заманеться. А всі сусіди, зацікавлені у світовій політиці, будуть реагувати із запізненням на наші події.

— **Однак, досі лідер «Щита**

ЖОДЕН ІЗ ЗАКОНОПРОЕКТІВ ПРО ВИБОРИ НЕ ЗАБЕЗПЕЧИТЬ ЇХНЬОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Усі три законопроекти «Про вибори народних депутатів України», зареєстровані в травні у Верховній Раді, хибують на юридичні та інші недоліки. На практиці це може означати повторення ситуації 1997—98 років, коли вибори проводилися за законом, що змінювався вже під час виборчої кампанії.

Виборчому законодавству було присвячено прес-конференцію в УНІАН відомих українських політологів Миколи Томенка, Ігоря Жданова, Володимира Ковтунця, Олександра Барабаша та Євгена Петренка.

Перший законопроект нардепа Олександра Ржавського пропонує обрання 315 депутатів у мажоритарних округах, а 135 — за партійними списками на пропорційній основі. Таким чином, вплив партій у суспільно-політичному житті відчутно зменшиться, тож навряд чи законопроект матиме підтримку під час голосування. До того ж він не відповідає на запитання: як має виконуватися рішення Конституційного Суду від 26 лютого 1998 року стосовно заборони балотуватися одночасно у мажоритарному окрузі і за партійним списком.

Натомість проект Михайла Бродського передбачає проводити вибори на мажоритарній основі у 135 округах, а 315 мандатів розподіляти на пропорційній основі за результатами голосування за спис-

ВІД ВИБОРІВ — ДО ВИБОРІВ

ками партій. Директор Інституту політики Микола Томенко таку ідею вважає несерйозною, бо:

— Я думаю, що це небезпечно для України. Модель 75:25 — це двопалатний парламент, депутати-мажоритарники тоді стають сенаторами. Уявіть собі ситуацію — в області, крім голови держадміністрації, є ще три легітимні політичні діячі. За логікою, вони формують верхню палату. Вони набагато сильніші від голови районної адміністрації і набагато легітимніші, ніж мер міста. Виникає несприятлива ситуація між депутатом за партійним списком, який у ньому, наприклад, 40-ий чи 30-ий і депутатом від мажоритарного округу, за якого проголосувала третина області. Я не вірю, що такий закон пройде і є позитивним для держави.

Третій варіант закону, автори якого — Степан Гавриш, Роман Безсмертний та Петро Дорошенко, за своєю сутністю є спробою залишити змішану систему виборів, яка за своїми наслідками наближається до пропорційної. Однак саме цей проект містить чи не найбільше суперечностей. Послаблюється виборчий ефект для політичних партій, які подолують бар'єр, але через те, що проведуть певну кількість своїх депутатів по мажоритарній частині, вони не зможуть набра-

ти додаткових мандатів. Навпаки, партії, що по мажоритарних округах проведуть меншу кількість депутатів, але завдяки їм наберуть значно більше голосів, зможуть отримати додатково значну частку мандатів. Найпарадоксальніше те, що таким чином до парламенту потраплять депутати, які програли вибори у мажоритарних виборчих округах.

Згаданий законопроект означає посилення ролі регіонів під час передвиборчої кампанії, таким чином, більше шансів перемогти з'являється у партій, які мають розгалужену партійну мережу. Тимчасом об'єднання, які перемогли на виборах 1998-го завдяки харизмі своїх лідерів, ті ж шанси втрачають.

В усіх трьох проектах не відпрацьовано механізму контролю за виборчим процесом. У жодному з них громадським організаціям не надано права спостерігати за виборами. У порівнянні з законом 1997-го року це суттєво звужує їхні права, годі вже згадувати про відкритість і гласність виборчого процесу.

Що ж стосується порушень, то відповідальність за них «настає» відповідно до чинного законодавства, яке її якраз і не встановлює. Скажімо, у Кодексі про адміністративні правопорушення є стаття 186-2, яка встановлює штрафи

всього за три види порушень виборчого законодавства: агітація в день виборів, видача виборчого бюлетеня не належній особі, перешкоджання роботі виборчих комісій. Щоправда, за всю історію вітчизняних виборів не було жодного випадку застосування цих норм попри чималу кількість порушень. Чому так сталося? Та хоч би через те, що протокол про адмінпорушення у нас мають право складати лише працівники органів внутрішніх справ та дружинники.

Процедура накладення санкцій так само не виписана в жодному з законів. Таким чином, на думку політологів, закон про вибори існуватиме окремо від самих виборів. Вихід є — потрібно вносити цілу низку системних законопроектів до адміністративного та кримінально-процесуального кодексів у зв'язку з повноваженнями, що надавалися б суб'єктам виборчого процесу кандидатами в депутати, їхніми довіреними особами, спостерігачами тощо.

Натомість Євген Петренко з Інституту відкритої політики вважає, що:

— Поки не буде політичної визначеності, юридична неоконкретність тільки прикриватиме її. В Україні нема єдності політичного класу щодо визначення складу керівництва країною, чим, власне, і є вибори. Це пов'язано з тим, що, фактично, не змінилася панівна еліта порівняно з радянськими часами. Намагаючись зберегти своє панівне становище, вона у різних формах продовжує вдосконалювати радянську систему виборів, коли депутати не обиралися, а фактично призначалися. Тому й чиниться спротив будь-яким радикальним змінам виборчої системи, бо вони принесуть такі ж зміни керівній еліті. До реальної зміни ситуації в державі може спричинитися лише прихід нової генерації політиків, а, точніше, контроліти. Революція непридатна, тому потрі-

бен закон, який порушить радянські традиції і відкриє шлях демократії. Зараз для України є оптимальним пропорційний закон, який відкриває найменше можливостей для застосування адмінресурсу, консолідує політичні сили, які не входять до партії влади. Такий закон дасть змогу порівняно швидко сформувати політично відповідальну владу і в тому числі реальний уряд країни.

Тимчасом, якби голосування відбувалося зараз, результати для країни були б невтішними. Соціологічна служба Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова опитала 2000 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України. На запитання «За яку партію Ви б проголосували у разі проведення дострокових парламентських виборів?» 17,6% громадян висловилися на користь комуністів. За НРУ (Удовенко) — 4,6%, демократичну партію України — 3,3%, «Реформи і порядок» — 2,6%. За жодну з партій не голосували б 25,7% опитаних. 19,9% було важко відповісти на запропоноване запитання.

Нарешті, вибори і гроші — поняття, що у новітній українській історії стали майже тотожними. Усі три законопроекти зійшлися принаймні в одному — тарифи на політичну рекламу в усіх засобах масової інформації мали б бути однаковими. В ідеалі мас-медіа мали б задалегідь їх опублікувати.

Що ж стосується кошторису виборів для середньостатистичного кандидата, ніде не «засвіченого» раніше, то Микола Томенко назвав орієнтовну суму: нікому не відомий політик повинен володіти капіталом від 300 000 до 1 000 000 доларів, щоб перемогти на виборах. Реальна ж сума може бути значно більшою.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

ЗМАГАВСЯ ФЕРМЕР З АГРОПРОМОМ

Миколаївський фермер Сергій Архипов прийшов до Міністерства агропромислової політики і захопив заручника, погрожуючи стартовим пістолетом і муляжем гранати. Сільський чоловік подався у «терористи» з відчаю — довела влада.

Два дні по тому в Міністерстві АПУ скликали прес-конференцію. Фермер емоційно розповідав про свої випробування на шляху аграрних реформ.

Спочатку успішний фермер Сергій Олександрович очолив розграбоване доценту КПСП «Михайлівське». Відтак створив з одностороннім приватно-орендне сільськогосподарське підприємство, агрофірму «Новомихайлівська». Було це в жовтні 1999-го. Зареєструвати підприємство не вдалося — бо в законодавстві нічого не сказано про таку форму господарювання. У зв'язку із чим С.Архипов був змушений працювати з трейдерами через власне фермерське господарство. В «Новомихайлівській» обробили 1570 га землі, тим часом місцева адміністрація натиснула на трейдера, і він недопоставив 24 тонни пального. Усю роботу було зведено нанівець — оброблені гектари за-

росли бур'яном. Потім фермерові підірвали трактор, украли автомобіль КрАЗ-250 і відібрали суперкомбайн «Джон Дір» вартістю 261 111 доларів — нібито за борги, всупереч рішенням суду, щоб машину залишили Архипову.

Він писав скарги — їх повертали з Києва назад тим, на кого він скаржився. Він їздив до чиновників сам, йому обіцяли «розібратися», але нічого не змінювалося.

— Я був скрізь — в Міністерстві аграрної політики, Адміністрації Президента, Кабінеті Міністрів. Мені говорили: їдь додому, наведемо порядок.

Так тривало п'ять років. Поки одного зовсім не чудового дня, а саме 29 травня, Сергій Олександрович зважився на радикальний крок, озброївшись каністрою з бензином й імітацією зброї. Бензин призначався для нього самого — збирався облити себе. Граната-муляж — такими колись дітлахи гралися у «війнушки» — для самозахисту:

— Я знав, що коли триматиму руку в кишені, ніхто з правоохоронців не підійде ближче і кийком по голові не дасть. Робити усе це було соромно і страшно, руки трусилися — я не знав як поводитися. Але знав: коли цього не зроблю, взагалі нічого не зміниться у сільськогосподарській справі. Я не терорист, я фермер, людям, що були в кабінеті, одразу сказав, що ніхто з них не постраждає.

Фермера у міністерстві знають. Про нього робили сюжети на УТ-2 як про одного з перших реформаторів на селі. А ще в 1992-му він прикував себе до міністерського порога на знак протесту проти утисків фермерських господарств. У себе на батьківщині він організував безкоштовне харчування для школярів:

— У наших родиннах м'ясо їдять раз на місяць. А в мене у школі діти їли його щодня.

Загалом же державну політику у сільському господарстві Сергій Олександрович характеризує як таку, що спрямована на його знищення.

— Кредити мають лише ті, що ближче до корита, їх дають тільки КСП, але не фермерам. Люди нічого не отримують — ні грошей, ні майна. Про що можна говорити, якщо сільська жінка їде на роботу в двох лівих чоботях — один власний, а другий, на кілька розмірів більший — чоловічий?

Сергій Олександрович був упевненим, що волі його не позбавлять («ну, може 15 днів за «хуліганку» дадуть»), а на запитання, як складаються його стосунки з київською міліцією, відповів, що правоохоронець програв йому дві пляшки коньяку:

— Він не вірив, що в мене в кишені — несправжня граната.

У присутнього на прес-конференції заступника міністра АПУ Романа Шміда журналісти поцікавилися, чи буде покарано когось із чиновників за те, що довело до екстремального кроку фермера, чи ми взагалі живемо у корумповано-номенклатурній державі? Заступник відповів, що у правовій, а процес реформ на селі «здійснюється цивілізовано, не так, як у 20—30-ті роки».

Зауважу, Роман Михайлович не жартував. Потім він цілком серйозно додав, що «в селі кожна жінка вам скаже: там минулого року почалися зрушення, цифр я поки що не називатиму».

Але як би там не було, створено прецедент нової політичної боротьби. Яка в Україні останнім часом не за владу, а з владою. Представник народу, який змагається з нею за виживання фермерів, каже, що збирається перемогти — чого б йому це не коштувало.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

РЕГІОН

ДЕРЖАВНА МОВА ЯК... ФАКТОР ПІДРИВУ ЕКОНОМІКИ КРИМСЬКОЇ АР

Саме так вважає «республіканская общественно-политическая независимая газета «Крымская правда». До слова — партія республіканців, що перемогла на президентських виборах у США, до «Крымской правды» жодного відношення не має, просто редакція видання ніяк не звикне до того, що давно живе не в радянській республіці, а в незалежній державі. У якій є Закон про мови. Саме згідно з цим документом вивіски, дорожні покажчики тощо мають бути написані українською. Згадану «правду» така вимога дратує настільки, що назву «Блакитна Затока»

на першій полосі газети асоціюють з «жовтоблакитниками» і бандитською «затокою». Такі порівняння начебто спадають на думку російським туристам, де, злякавшись «бандерівців» (де ви їх бачили в Криму?) можуть дремувати десь у Сочі чи на Кіпр — аби подалі від Криму («Крымская правда» від 5 травня, «Испугались «Блакитной затоки»). А відтак бідолашних кримчан чекає вірна голодна смерть, бо втече російський турист — єдине джерело заробітку.

Без коментарів.

Вл. інф.

«ЦЕ НАША З ТОБОЮ ІСТОРІЯ»

Конференція на таку тему відбулася у Бериславській загальноосвітній школі № 1. Зорганізована районною організацією Всеукраїнського товариства «Просвіта», ця подія була присвячена життю та діяльності Володимира Винниченка, видатного українського письменника, громадського й політичного діяча, та борців за свободу і національні ідеї Симону Петлюрі, чий відповідно 50-та і 75-та річниця смерті припали на 2001 рік.

Присутні учителі та учні міських шкіл з великим інтересом слухали доповідь академіка Академії педагогічних та соціологічних наук України, завідувача кафедри української літератури Херсонського педагогічного університету, доктора філоло-

гічних наук Ярослава Голобородька «Винниченко і Херсонщина», яка була насичена невідомими фактами та філософськими висновками.

Головний спеціаліст Державного архіву Херсонської області Дементій Білий представив дослідження «Петлюра і військо», у якому, мабуть, уперше для широкого загалу прозвучала інформація про становлення української державності у буремні 1918–1920 роки на теренах Херсонщини. На конференції виступили член Національної спілки письменників України, редактор обласного телебачення Василь Мелещенко, голова Херсонської обласної організації Товариства «Просвіта» поет Олег Олексюк, учні загаль-

ноосвітньої школи №3 Марія Гордієнко та Володимир Литвинов.

Насамкінець сталася досить неординарна і приємна для наших країв і для присутніх подія. За вагомий внесок у справу українського національного відродження, розбудову та зміцнення Української держави голова Бериславської районної організації Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка Сергій Гейко був нагороджений Центральним правлінням Товариства медаллю «Будівничий України».

Юрій КОЖЕМ'ЯКА,
учитель української мови
й літератури школи № 3
м. Берислава
Херсонської області

ЩЕДРИЙ «ОСВІТЯНСЬКИЙ» ЗАСІВ

Упродовж третьої декади травня Вінницьке обласне об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» організувало декілька заходів. Серед них — міжнародний семінар «НАТО чи Росія: стратегія і перспективи», який був проведений за фінансової підтримки польського посольства та за участю Атлантичної Ради України. Науковці Вінниці та члени «Молодої Просвіти» провели опитування 452 вінничан. Питання було поставлене так: з ким повинна бути Україна у військовому союзі — а) з НАТО; б) з Росією; в) ні з ким?

Незважаючи на те, що Вінниця вважається «рожевим» містом, оскільки на виборах голосує більше за лівих, результати виявилися

приблизно середньоевропейськими. Майже 48% — за союз із НАТО, 38% вінничан воліли б бути поза будь-якими блоками і лише 14% — за військове співробітництво з Росією. Серед студентської молоді лише 7% — за контакт з Росією і майже 70% — з НАТО, решта бачать Україну в позаблоковому статусі.

Водночас «Молода Просвіта» провела інтелектуальні ігри «Дебати» за форматом Карла Поппера з офіцерами військово-повітряних сил (тема: «Національна ідея і молодіжне середовище»), а в Консалтинг-центрі — зі студентами Європейського міжнародного університету з'ясувала проблему поєднання підприємницької діяль-

ності студентів з навчанням. За рішенням експертної ради «Молода Просвіта» визнана переможцем. Принагідно хочемо зауважити, що половина команди «Молодої Просвіти» — це учні старших класів гімназій та середніх шкіл.

З нагоди міжнародного Дня захисту дітей товариство «Просвіта» здійснило благодійну акцію і дало концерт для дітей з розумовими та фізичними вадами. У рамках цього свята товариство також презентуватиме Національну скаутську організацію України «Пласт».

Леонід ФІЛОНОВ,
голова Вінницького
об'єднання
ВУТ «Просвіта»

СВІТЛОВИДСЬК ШАНУЄ КОБЗАРЯ

З великою любов'ю пошанували пам'ять великого Кобзаря просвітяни міста Світловидська, що на Кіровоградщині.

З їхньої ініціативи серед школярів міста були проведені конкурси літературних творів та малюнків, присвячених творчості Тараса Шевченка, інші заходи. У день перепоховання просві-

тяни, представники громадськості та влади, священики пройшли урочистим ходом від центральної площі міста до пам'ятника Тарасу Григоровичу у парку, що носить його ім'я.

За християнським звичаєм тут була відправлена громадянська панахида та мітинг-реквієм, який завершився безсмертними твора-

ми Тараса Шевченка у виконанні самодіяльних юних артистів.

Йдемо до Кобзаря

Панахида біля пам'ятника Тарасу Шевченку

«ПРОТОКОЛ ПРО НАМІРИ»

Київ відвідали аргентинські просвітяни — голова «Просвіти» Аргентини Ярема Таурадзький, директор ансамблю «Просвіта» Мар'яно Павлишин та голова оргкомітету по відзначенню десятиріччя Незалежності України в Аргентині Євген Маркович. Після зустрічі на Музейнім, 8 було складено

«Протокол про наміри»

«Просвіта» Аргентини та Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Т. Шевченка на зустрічі, яка відбулася в Києві 28 квітня 2001 року, домовилися про співробітництво за всіма напрямками, що є взаємним інтересом у рамках діяльності вказаних інституцій.

НАШОГО ЦВІТУ — ПО ВСЬОМУ СВІТУ

З метою кращого взаємного пізнання потрібно здійснити спільні видання про історію «Просвіти» Аргентини і діяльність сучасної української «Просвіти».

Центральне правління ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка зобов'язується сприяти навчанню юних аргентинців-українців рідної мови, формувати дитячі бібліотеки для недільної школи, рекомендувати вчителів для літнього вишколу.

При цьому маєтись на меті співробітництво в інших галузях мистецтва та суспільних наук, обмін делегаціями, обмін сторінками в газетах.

ЛИСТ ЧИТАЧА — ДО ДРУКУ!

ГАЗЕТА ЛЮДЕЙ: ЧИТАЧ РАДИТЬ

Шановна редакціє «Слова Просвіти»!

Широ влячні за велику працю над створенням газети людей, бажаємо успіхів та збільшення тиражу в 10 разів.

«Слово Просвіти» повинна бути в кожній школі, в кожній бібліотеці, в кожній українській родині, а для цього просвітяни мають її передплачувати і пропагувати. Більшовики не шкодували грошей на пропаганду — газети і книжки були дуже дешеві, а зараз багато родин не мають можливості передплатити газету чи купити книжку.

Отже, пропонуємо деякі теми для висвітлення в «Слові Просвіти».

1. Що треба зробити, щоб Київ загворив українською мовою?

Боляче спостерігати, коли тележурналісти ставлять запитання перехожим у Києві, Харкові чи Одесі українською мовою, а відповіді одержують російською. Старших за віком російськомовних українців з українськими прізвищами нелегко залучити до вивчення української мови, але молоді люди, які вже 10 років вивчають українську мову в школах чи ВНЗ, часто неспроможні зв'язати кілька слів українською і спілкуються російською. Що це? Загальна хвороба чи лінівство? Коли я бачу у Львові групу школярів на екскурсії, прислухаюся, якою мовою спілкуються вони між собою — здебільшого це російська мова. Тоді питаю, якою мовою розмовляють вдома, дехто каже — російською, дехто — українською. А їхні дідуся й бабусі розмовляють українською. І вчилися в українських школах.

Тоді виникає питання — якою мовою спілкуються викладачі? Дуже часто в нібито українських школах окремі предмети викладають російською мовою тому, що вчителі неспроможні вивчити українську.

2. Бажано, щоб бібліотекарі виступали на сторінках «Слова Просвіти», розказали про своїх читачів, хто вони, якою літературою цікавляться, висловили свої побажання редакції газети.

3. Освіта і «Просвіта» повинні співпрацювати, членами «Просвіти» повинні стати завідувачі районних відділів освіти, директори і заучі шкіл, щоб на місцях впливати на культурну і мовну ситуацію в Україні.

4. Не знаю, чи є хоч один член «Просвіти» серед сотень теле- і радіожурналістів, якщо є, — попросіть написати до «Слова Просвіти», нехай розкаже, хто і як складає програми, де на всіх каналах пропагується зло, насилля, убивства, нецензурна лайка.

5. Дуже важливо, щоб меценати підтримували заходи «Просвіти», а їхні прізвища друкувала газета.

6. І ще потрібна постійна рубрика — листи читачів, бажано відвести читачам хоч півсторінки тижневика.

7. Про голод в Україні 1932–1933 рр. знають всі, хто хотів знати, — було багато публікацій, книжок, кінофільмів.

Про голод 1946–1947 рр. відомостей мало, але ще живуть люди, які його пережили. То хай розкажуть на сторінках газети. А також, чи вийшла друком книжка «Голод 1946–1947 рр.», що колись, нам, читачам, була обіцяна видавництвами України.

З найкращими побажаннями і пошаною
Теофанія КАЛИТОВСЬКА,
член товариства «Просвіта»,
м. Львів — Вінники

Всеукраїнське товариство «Просвіта»
ім. Тараса Шевченка
Інститут літератури ім. Тараса Шевченка
Донецький національний університет
Донецька обласна державна адміністрація
Донецький міський виконавчий комітет

27–28 вересня 2001 року на філологічному факультеті
Донецького національного університету відбудеться 2-
га Всеукраїнська наукова конференція «Творчість Василя
Стуса в контексті європейської літератури».

Проблематика конференції:

1. В. Стус і шістдесятники.
2. Питання наукової біографії В. Стуса.
3. Творчість В. Стуса і модернізм.
4. Творчість В. Стуса в контексті світової культури.
5. Літературознавчі зацікавлення В. Стуса.
6. В. Стус і проблеми художнього перекладу.
7. Поетика творів В. Стуса.
8. Творчість В. Стуса в контексті української народнопоетичної стихії.
9. Мовознавчі аспекти вивчення творчості поета.

Можливі й інші аспекти вивчення творчості поета. Планується видання матеріалів конференції. Просимо надіслати матеріали обсягом до восьми повних сторінок у текстовому редакторі «Word» на аркушах формату А4, шрифт 14, інтервал 1,5. Поля: верхнє — 2, нижнє — 2, з лівого боку — 2,5, з правого боку — 1.

Матеріали повинні супроводжуватися дискетою. Посилання в кінці статті. На окремому аркуші подаються відомості про автора (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посада, домашня адреса, телефон).

Матеріали приймаються до 30 червня 2001 року за адресою:

Кафедра української літератури і фольклористики, філологічний факультет, Донецький національний університет, вул. Університетська, 24, м. Донецьк, 83055. Телефон для довідок: 8-0622-91-92-34.

Оргкомітет

НЕОЗОРЕ ПОЛЕ ДЛЯ ПОДВИГУ ЦЕРКВИ

СУЧАСНЕ СУСПІЛЬНЕ І ЦЕРКОВНЕ СТАНОВИЩЕ В УКРАЇНІ

Іван Дзюба

У червні Україна зустрічатиме папу Івана-Павла II. Це перший в історії візит Папи Римського на нашу землю. І це наша зустріч з великою людиною сучасності, яка заради ідеалу християнського єкуменізму робить величезні зусилля для порозуміння з усіма християнськими Церквами й общинами. Ці зусилля варті підтримки й наслідування, особливо у нас, в Україні.

А в серпні святкуватимемо десятиліття події, яка стала поворотним моментом у нашій історії, багато що докорінно змінила в нашому житті, змінила карту Східної Європи, — десятиліття проголошення

Іван Дзюба

державної незалежності України.

Десять років — дрібна поділка на шкалі історичного часу, але значуща у вимірах людського життя, а для долі молодої держави часом і вирішальна. Тож із наближенням до цієї дати нам доведеться знову і знову звертатися думкою до уроків першого десятиліття відновленої Української держави. По-різному можна їх оцінювати, але одне є очевидним: Україна відбулася як незалежна держава і остаточно в цьому статусі утвердилася. Цей факт несе в собі великий політичний і емоційний зміст для кожного, хто відчуває себе громадянином України. Адже йдеться про здійснення мрій і надій багатьох поколінь українців, про боротьбу і жертви тисяч і мільйонів патріотів. За державність заплачено дорогою ціною, отож і судити про неї треба за високими критеріями. Тож зрозумілим є наше невдоволення якістю нашої держави, якістю життя в ній: це не зовсім та держава, якої ми хотіли.

Але є й іншого роду невдоволення: невдоволення тим, що вона взагалі існує, неприйняття самої її ідеї. З не дуже природної комбінації цих двох протилежних родів невдоволення, в кожному з яких є свій широкий спектр різночтіння, і зродилася та суспільно-політична криза, в якій ми, на свій сором і жаль, ідемо до 10-ліття державності.

Пусковий механізм кризи спрацював нібито випадково: збіг обставин — зникнення журналіста, драматична безвідповідальність органів слідства і правопорядку, втеча шпигуна і запуск у публічний обіг матеріалів таємного підслухування. Але за

цим збігом випадковостей стоїть грізна закономірність. Маю на увазі не зарубіжну режисуру, яка вгадувалася відразу, але яка є, зрештою, порівняно другорядним суб'єктивним чинником, — маю на увазі вибухонебезпечний комплекс об'єктивних чинників. Ось лише деякі з них: тяжке матеріальне становище більшості населення, кривда соціальної несправедливості і пограбованості; деградація виробничих і культурно-освітніх структур; кадрова заkostenість і ретроградність; тотальна недовіра в суспільстві до влади; постійні прорахунки влади; явна і неявна діяльність деструктивних сил.

Усе це дало одним підставу стверджувати, що ми не маємо української держави, а другим — привід у всіх бідах народу звинувачувати незалежність, усе ставити на карб українству.

Але ж багато з наших нинішніх тягот закладено в недавньому минулому. Почати з того, що вся доросла, активна частина населення України — це не люди, які виросли в незалежній Україні, це люди, виховані в радянські часи, — в атмосфері радянського життя. Засвоєні ними поняття великою мірою визначають і характер нинішнього українського суспільства. І чиновницьке самодурство та безвідповідальність, і корупція та хабарництво, і хамство, і злочинність, і багато чого іншого, чим ми справедливо обурюємося, — все це перейшло до нас звідти. Тільки там воно приховувалося, а тут, за умов усеприсутності преси, виплило на поверхню. Там воно трохи боялося влади, а тут нічого не боїться і готове саме стати владою.

І народ наш у ході т.зв. реформ та приватизації, яку недарма названо прихвати-зацією, пограбували ж не якісь націоналісти, чи бандерівці, чи діаспорники, — а та ж радянська партійно-господарська номенклатура, яка ще до розвалу СРСР подбала про своє майбутнє і, починаючи з кінця 80-х років, у Верховній Раді СРСР ухвалила низку законів, які й дали можливість створити механізм переходу державної власності у приватну власність директорів заводів, спритних комсомольських ділків тощо, — тобто механізм пограбування народу.

І на яку б сферу життя ми не подивилися, скрізь побачимо процеси, стартовий майданчик для яких було дбайливо створено ще в радянські часи.

Це, звичайно, не знімає вини з влади, яка оголосила себе українською і взяла на себе відповідальність за стан справ в Україні; не знімає вини і з усіх нас, які обрали цю владу і на кого вона мала б спиратися.

Влада ця справді була — протягом усіх цих років — і непередбачливою, і непослідовною, і недостатньо компетентною, і більше залежною від егоїстичних інтересів різних кланів, ніж від народу, іменем якого вона урядує. Вона мало що зробила і багато чого не зробила з того, що мала зробити. І вона не зробила головного: не викликала довіри до себе.

Це велика і, може, ключова проблема нашого суспільного життя. Річ у тім, що за сімдесят радянських років процес взаємного очуження влади і народу зайшов так далеко, що народ втратив не лише всяку довіру до влади, а й будь-яке уявлення про її реальні механізми; це очуження компенсувалося страхом, який і забезпечував послух.

У пострадянській Україні зник страх перед владою, зник і послух. Треба було

завойовувати повагу і довіру — і відчуття це як велику проблему, як історичну необхідність. Цього не зрозуміли або виявилися на це нездатними. Нічого не було зроблено для опрозорення механізмів влади, кадрових комбінацій, процедур прийняття рішень, навіть стратегічних. Суспільство ставлять перед доконаними фактами. Більше того, і ці доконані факти від нього часто приховують, особливо коли йдеться про відносини з Росією. Все це призвело до ще більшого очуження влади і народу. Страху немає, послулу немає, але немає поваги і немає довіри.

Це й вибухнуло т.зв. касетним скандалом та виступами опозиції. Але дивна то була опозиція. Справді серйозна опозиція мусила б дати ґрунтовний аналіз зовнішньої і внутрішньої, економічної, соціальної, культурної політики — і запропонувати свою альтернативу. Цього не було і не могло бути зроблено, бо тодішня опозиція виявилася безпринципним альянсом політиканів, які кожен по-своєму, кожен у своїх інтересах хотіли використати ідеалістичний порив молоді. Виступаючи проти демагогії, аморальності і цинізму влади, опозиція мала б протиставити цьому чесність, адекватність мислення й поведінки, політичну і етичну відповідальність. І цього не сталося. Лідери опозиції оперували гаслами з мінімальним політичним змістом і максимальною емоційною дошкульністю, розрахованими на збудження безконтрольного натовпу. Владу оголошували фашистською, терористичною, диктаторською і т.д., що дуже далеко від тверезої оцінки і є зразком найгіршого гатунку демагогії. Лідери опозиції перед 9-м березня, святом для українців днем пошанування пам'яті Тараса Шевченка, з усіх екранів телевізорів і в листівках погрожували, що не допустять Президента своєї країни і уряд покласти квіти до пам'ятника Шевченкові. Це було неймовірно блюзнірство і провокація. А тепер лідери опозиції запевняють, що вони до цього не причетні і запевняють, що у всьому винні якісь інші провокатори. Знак цієї опозиції — мегафон, а людина, яка вросла в мегафон, неспроможна ні чути, ні дискутувати.

Результат — сумний. Хотіли об'єднання українських сил, а викликали у відповідь об'єднання антиукраїнських сил, насамперед у Верховній Раді. Хотіли відставки Кучми, а «добилися» відставки Ющенка. Хотіли прискорити рух до Європи, а прискорили рух до Москви.

І все-таки драматичні дні березня дали принаймні той позитивний результат, що змусили Президента і владу задуматися над серйозністю обстановки, спробувати зрозуміти причини кризи і неприпустимість та небезпечність ігнорування громадської думки, недооцінки або обмежен-

ня діяльності засобів масової інформації. Будемо сподіватися, що попереду — глибокий процес самокритики і самоочищення влади, хоч поки що цього не бачимо.

Поки що негативні наслідки кризи переважають позитивні. Серед цих негативних наслідків — пониження престижу України в очах світової громадськості; дедалі одвертіший тиск і дедалі брутальніше втручання США і Росії у внутрішні справи послабленої України; зростання дезорієнтації і розчарувань в українському суспільстві.

І серед найгірших наслідків — той, що зазначена хаотична, аморфна і химерна ліво-права опозиція, об'єднана тільки безоглядною ненавистю її лідерів до особи президента Кучми, — розчистила шлях до опозиції потужнішої, організованішої і грізнішої: тієї, яка добивається зміни політичного ладу в Україні, хоч і не говорить про це прямо. Її заповітна мета — повернення України в лоно Російської імперії, але одверто сказати про це сьогодні мало хто наважується, спершу треба завоювати всі вирішальні позиції у владних структурах, що тепер і робиться.

На перший погляд, здається протиприродною коаліція Компартії України з т.зв. «олігархами» в боротьбі проти уряду Ющенка. Але насправді все логічно. Річ у тім, що в Україні, попри формальну наявність понад ста політичних партій, насправді існують тільки дві великі, не оформлені організаційно, але легко вгадувані партії. Це — партія тих, для кого поняття України сповнене величезною історичною і культурною змістом, хто відчуває свою відповідальність за те, щоб цей зміст приростає, а не був затертий бульдозерами нівеляції, щоб український народ сповна реалізував свої творчі сили як самобутня часточка людства. І є інша партія — партія тих, для кого Україна теж, може, й дорога, але дорога лише як географічний простір для свого особистого життєвляштування, кар'єри, зиску. Це, умовно кажучи, різношерсна партія, фінансову силу якої складає велика компраторська буржуазія — т.зв. «олігархи», — і яка вела шалену боротьбу проти уряду Ющенка. А її лише житейськи-просторова прив'язка до України дозволяє їй легко координувати свої дії з політичними силами колишньої метрополії, включно до залучення їх у пропагандистську кампанію в засобах масової інформації.

На мій погляд, Президент України зробив драматичну помилку, не підтримавши уряд Ющенка — свій уряд. Повалення цього уряду — тяжкий удар для України, а отже — й удар по Президенту.

Суспільно-політична криза в Україні однією із своїх причин має драматичну недостатність національної консолідованос-

ті суспільства, що потребує історичного пояснення.

Землі нашого народу протягом століть перебували у складі різних — причому, що дуже важливо, ворожих одна одній, — імперій. Це були чинники дезінтеграції, що зумовили відмінності в суспільному побуті, культурній пам'яті, розмовній, а почасти й писемній мові, — відмінності, що часом виходили за межі звичайних і плідних для кожного народу регіональних особливостей, які його збагачують. Зрештою відмінності, хоч часом і виразні, не були настільки органічними, щоб поставити під сумнів етнічну єдність українців: на всіх землях проживання вони співали тих самих колядок і щедрівок, дотримувалися тих самих звичаїв, читали або переповідали ті самі вірші Шевченка і вірили в того самого Бога. Але, розділені державними кордонами, й самі про це не завжди знали, що полегшувало колонізаторам справу поділу їх на малоросів і рутенців, потім східняків і західняків, а потім на «совітів» і «бандер». Нині після більш як півстоліття по возз'єднанню України, немає жодних підстав для взаємного відчуження українців Заходу і Сходу, Півночі і Півдня, але старі стереотипи, особливо людино-ненависницький радянсько-кагебістський стереотип «бандерівця», досі живі на обивательському рівні, — насамперед тому, що їх підживлюють і ними спекулюють політики імперсько-реваншистського гатунку.

Є й інші, може, небезпечніші «розколин» в національному організмі. Це розрив між поколіннями, що має не лише культурно-звичаєвий, а й політичний та світоглядний виміри. Це конфронтація між тими, хто ностальгічно ідеалізує радянське минуле, і тими, хто кляне його. Це, нарешті, найглибша і найнебезпечніша, дезінтеграція суспільства — соціально-економічна: маємо вузьке коло узурпаторів основної частини національного багатства; вузький прошарок людей, які пристосувалися до нових умов життя, і величезну масу людності, вибитої із звичної колії і дезорієнтованої.

За таких умов важко говорити про шляхи національної консолідації, але ж без неї Україна не відбудеться.

Певну консолідуючу функцію у всякому суспільстві мають здійснювати державні структури. У нас вони цю функцію здійснюють незадовільно — маю на увазі не стільки їхню нездатність угамувати політичні пристрасті деструктивного характеру, скільки принципове самоусунення від збалансування інтересів різних соціальних груп, незацікавленість у створенні механізмів соціальної справедливості.

У демократичних країнах певні суспільні сили можуть консолідуватися навколо потужних політичних партій, які намагаються виступати інтерпретаторами національного інтересу. У нашому ж декларованому і деструктованому суспільстві партії створюються не на основі спільного масового інтересу, а під нечесні гроші честолюбних скоробагатків. Є тільки одна масова партія — це КПУ, але її керівництво і досі не хоче і не може порвати свою імперську пуповину, чесно визнати злочини минулого і отождентити себе з демократичним майбутнім незалежної України. Виразником не завжди ясних надій значної частини українського народу був РУХ, але сьогодні говорити про три чи чотири РУХи можна хіба з великим жалем. Нарощує сили СДПУ(о), але її тверда хода до влади не так консолідує суспільство, як це більше дезорієнтує, бо за її впевненістю вгадується не велика ідея, а великі гроші, а за настирністю — не загальнонаціональний, а клановий інтерес, хоч красивих слів, звісно, у новопечених соціал-демократів не бракує.

У нас не бракує і розмов про національну ідею, яка могла б об'єднати суспільство. Дискутують: є така ідея чи немає, потрібна вона чи не потрібна, якою вона має бути. Але це великою мірою

марні дискусії. Адже національна ідея — тобто ідея максимального самовиявлення нації в матеріальній і духовній творчості — утверджується там, де є вже певний «запас», фундамент національного самоусвідомлення. Національна ідея — стимул, який сам потребує стимулювання, і не риторичного, а в цілеспрямованому будівництві національного життя — економічного, освітнього, культурного, політичного.

Чи можуть якусь роль у консолідації українського суспільства відіграти християнські Церкви? Їм личила б велика роль — адже в історії людства, та й в історії України, були періоди, коли саме релігія відіграла організуючу, інтегруючу, націєтворчу роль. Але щоб її виконати, їм, християнським Церквам, слід консолідуватися самим. Їхній розбрат не тільки є глибокою раною на тілі нашого суспільства — він їм самим шкодить, може, більше, ніж вони про те здогадуються. Не тільки простим людям незрозуміло, чому це їх має розділяти любов до єдиного Бога. І багато вечних богословів — і грекокатоліків, і православних — переконливо доводять спільність основних догматів і ритуалів, незначний характер відмінностей. Митрополит Андрей, відзначаючи, що «мало який нарід так у релігійному житті поділений, як наш нарід» і що це може довести його до «повної руїни», водночас наголошував: дві церкви «роз'єднують питання, які були актуальні 1000 або 500 років тому», а нині є «дрібницями». У свою чергу митрополит Іларіон вірив, що як апостол Андрій покликав свого брата Петра, так само православна Церква Христова стане єдиною. А грекокатоліків він називав: «наші брати». За цих умов міжконфесійна незгідливість викликає підозру: чи не криються в її глибинах інтереси мирські — майнові, політичні, особисті, — зовнішній тиск, прагнення домінування, тобто мотиви і чинники, далекі від науки Христа?

Особливо ненормальною здається мені — і не тільки мені — ситуація навколо Української Автокефальної Церкви та Української Православної Церкви Київського Патріархату. Я не буду тут торкатися питання про давню і драматичну історію Української автокефалії, що є частиною історії України. Нагадаю лише, що створення і діяльність Української Автокефальної Православної Церкви, Української Православної Церкви Київського Патріархату — це дуже важливий складовий елемент боротьби українського народу за самоздійснення в незалежній державі. Не розуміти і не визнавати цього, топити питання в казуїстиці канонічності — означає ображати і релігійні, і патріотичні почуття мільйонів людей — вірних цих двох Церков. Для них дискримінація цих двох Церков — свідчення традиційного гегемонізму зарубіжного центру, його політичних амбіцій та економічних апетитів.

Правду кажучи, якби я знав, що сюди не запрошені УАПЦ та УКП Київського патріархату, я б не дав згоди виступати на

цього примирення, — не пустивши на поріг представників цих Церков, що репрезентують значну частину українського народу?

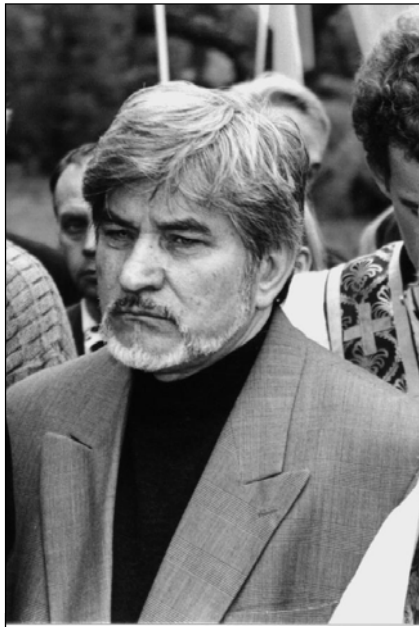
Водночас, на мій погляд, некоректною є формула: український народ — православний народ, якою особливо зловживають політики, що хочуть заманити нас у т.зв. слов'янський союз Росії, Білорусії та України, де насправді не було б більшості слов'янських народів, зате було б багато народів неслов'янських. Некоректною є і формула: український народ — християнський народ, тобто з поправкою на кілька мільйонів грекокатоліків та протестантів. Бо ж значна частина громадян України — атеїсти або індивідуалісти до релігії, є й немало мусульман, юдеїв, буддистів та ін. На це також не можна не зважати.

І все-таки як з огляду на історичну традицію, так і відповідно до нинішніх реальних позицій у житті суспільства саме християнські Церкви є домінуючими і саме на них лягає найбільша відповідальність за долю українського народу.

Після розвалу Радянського Союзу для християнських Церков у цьому регіоні виникла, здавалося б, дуже сприятлива ситуація. Відпали переслідування й обмеження, більшість того, недавня дискримінація тепер додавала ореолу гнаності і компенсувалася підвищенням інтересом з боку навіть раніше байдужої публіки. Комплекс вини перед раніше зневаженою церквою привернув до неї частину інтелігенції, серед якої з'явилися і ревні адепти. Деградація і скомпрометованість офіційної компартійної ідеології зумовили світоглядний та ідейний вакуум, і заповнити його найбільше шансів мала християнська віра — принаймні, такі настрої набули розповсюдження в суспільстві. Не в останню чергу і влада в Україні — як і в інших пострадянських державах — виявилася зацікавленою в Церкві, розраховуючи на її допомогу в стабілізації суспільства та протидії процесам глибокого морального розкладу та масовізації злочинності.

Якою мірою оправдалися ці надії? Мені здається — не дуже великою. Статистика спорудження храмів і зростання кількості прихожан навряд чи може бути достатнім критерієм для оцінки глибини релігійності нашого суспільства. Тут є чинники і популізму, і моди, є імітація кон'юнктурно-престижної поведінки. Та й серед тих, хто щиро вірує, далеко не всі є християнами в житті, а не лише в храмі. Не ставлячи під сумнів наявність серед вірних багатьох і багатьох чеснотливих, жертвних і доброчинно-діяльних людей, все ж таки доводиться визнати, що активізація діяльності Церков за останнє десятиліття не справила помітного впливу на духовне самопочуття та практичну поведінку більшості людю і не поліпшила відчутно моральний клімат у суспільстві. Гірше того: всі форми злочинної та аморальної поведінки зростають, захопивши і колись богобоязливе українське село. Застерігаюся: це не закид Церкви, я просто хочу звернути увагу на безпідставність перебільшення її можливостей. Перекладати на неї всі суспільні надії, всі державні проблеми, всі болячки людства — мабуть, некоректно і марна справа.

Інколи цю, скажемо, безпомічність церкви перед старими й новими виразками нашого суспільства пояснюють тим, що вона була трагічно послаблена в часи тоталітаризму і не встигла ще набутися повної сили. Таке пояснення має свої резони, але й воно не все пояснює. Адже на Заході християнські церкви діяли і діють за умов найбільшого сприяння, але вони не змогли протистояти ні зростанню жорстокості та злочинності, ні героїзації проституції та сексуального збоченства, ні розповсюдженню СНІДу, ні потворним і зухвало марнотратним формам самоствердження егоїстичних обранців долі на тлі страждань мільярдів голодних і хворих у світі. Не кажу вже ні про зорієнтованість християнських держав на спрямування основної частини енергії у створення засо-

бів самознищення людства; ні про широко практикований ними бізнес на крові — фактичне заохочення міжнаціональної і міжплемінної різанини в різних частинах світу шляхом продажу зброї; ні про те, що християнський імідж ряду держав не завадив установленню і функціонуванню в них — у різні часи — кривавих диктатур.

Отже, ніде в світі, в жодному суспільстві — і в нашому також — християнство, християнська Церква (чи християнські Церкви), попри всіма, або майже всіма, визнаваний високий авторитет, не справляють вирішального впливу на стан справ у цих суспільствах, на соціальну й етичну поведінку людності.

Можливо, одна з причин цього полягає в тому, що християнська віра є справою глибоко особистої відкритості людини Богові, а сучасні технологізовані й інформатизовані суспільства, підвладні маніпулятивним силам великих кількостей, залишають дуже мало простору для особисто-го вибору, без якого немає християнської спільноти.

Однією з причин можуть бути і труднощі, на які наражається християнська думка перед лицем надзвичайно складних проблем сучасного світу і людського буття й самопізнання. Відомо, що найпростіші відповіді на найскладніші питання завжди давало й даватиме марновірство, і в цій його зручності для профанної свідомості — його «перевага» над релігією і над наукою, у розгадках якої завжди криються нові загадки.

Хоч віра, марновірство і наука — принципово різні форми, чи якості, людської свідомості, межа між ними нечітка й рухлива — принаймні в тому сенсі, що вони не раз заходили, сказати б, на території одна одної. Зокрема, напруженими були стосунки між християнською теологією і світською наукою. Фактично теології доводилося весь час відступати під тиском науки, змінювати свої позиції, шукаючи глибокого узгодження своїх світопояснень з фактами і законами, що їх інтенсивно подала наука. Нині вже не йдеться про конфронтацію віри й науки, але проблема діалогу та взаємооцінювання залишається. І тут постає питання: де для християнства межа ортодоксії і де міра гнучкості в прагненні до універсалізму? Як вийти з тієї ситуації, що її розпачливо окреслила ревна католичка Сімона Вейль: «Ніякий

цьому дискримінаційному форумі. Бо як можна всерйоз обговорювати українську суспільну і церковну проблематику без участі двох українських Церков, які перебувають у центрі цієї проблематики! Як можна дискутувати про перспективи примирення в Європі, про українське бачення

діалог глухих не може наблизитися за силою комізму до дебатів сучасного духу і церкви» (Сімона Вейль. Укорінення. Лист до клірика. — К., 1988, с. 198).

Доводиться визнати, що історія Церкви не вільна від переступів і злочинів проти людяності, а отже, і проти вчення Христа. Досить згадати інквізицію, відьомство, індульгенції, крестові походи, релігійні війни, боротьбу з наукою аж до публічного спалення великих учених. Хоч і з драматичним запізненням, але католицька Церква все-таки визнала ці свої гріхи і принесла покаяння. Православна Церква нібито не має за собою таких очевидних гріхів, і це звільняє її від покаяння, від обов'язку самокритики. Але насправді це не так. Якщо в Римській імперії «з Бога зробили двійника імператора» (Сімона Вейль), то в Російській — поплічника царя. В історії російської православної Церкви був постійний гріх згоди або й потурання тиранії царів, вона мирилася навіть з блюзнірськими вихватками Петра I, який публічно глумився з релігійних обрядів; із скандальною діяльністю Распутіна, який поминав Священним Синодом і фактично своєю волею призначав високих ієрархів з числа нікчем; вона благословляла кріпацтво і загарбницькі війни (це останнє вона чинить і сьогодні в Чечні); вона жорстоко насильницькими — тобто далекими від християнських — методами насаджувала православ'я серед десятків народів Поволжя, Північного Кавказу, Уралу, Сибіру, Далекого Сходу й Півночі. Вичерпну оцінку цьому антихристиянському злочину офіційної російської Церкви дав ще понад 150 років тому великий християнин Тарас Шевченко у поемі «Кавказ»:

До нас в науку! ми навчим,
По чому хліб і сіль по чім!
Ми християне: храми, школи,
Усе добро, сам Бог у нас!
Нам тільки сакля очі коле:
Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана; чом ми вам
Чурек же ваш та вам не кинем,
Як тій собаці! чом ви нам
Платить за сонце не повинні!

За кого ж ти розп'явся
Христе, сине Божий?
За нас добрих, чи за слово
Істини... чи може,
Щоб ми з тебе насміялись?
Воно ж так і сталося.
Храми, каплиці, і ікони,
І ставники, і мірри дим,
І перед образом твоїм
Неутомленіє поклони.
За кражу, за войну, за кров,
Щоб братню кров пролити, просять
І потім в дар тобі приносять
З пожежу вкрадений покров!

Втім, це можна прямо адресувати і тим західним церквам, які вільно чи не вільно сприяли винищенню автохтонних народів і культур в обох Америках і чия місіонерська діяльність в Африці й Азії теж далеко не завжди була бездоганною. До речі, чимало авторитетних дослідників давно і переконливо довели високий рівень моралі тих первісних народів, яких цивілізували християнські держави, — деякі з них не знали ні вбивства людини людиною, ні крадіжства, ні інших злочинів, характерних для цивілізації. Так що християнство не можна вважати єдиним носієм гуманістичної моральності.

Що ж до російської православної Церкви, то за нею ще один особливий гріх перед Україною — це її величезний внесок у справу русифікації України. Про це багато і переконливо сказала українська класична література. Протягом XVIII і XIX ст. казенна російська православна Церква помітно знизила якість традиційного релігійного життя українського народу.

Ще однією підставою для скептичного ставлення української патріотичної інтелігенції до російської православної Церкви був низький не лише загальнокультурний, але й богословський рівень значної, коли не переважної, частини священнослужителів. Сам обер-прокурор Священного Синода Победоносцев свідчив: «Наше духовенство повчає мало і рідко. Для неписьменного народу Біблії не існує. У віддалених районах країни народ не розуміє буквально ані слова з того, що говориться під

час молебня, не розуміє навіть змісту «Отче наш». Ця молитва часто промовляється із спотвореннями, які цілком змінюють її смисл».

Труднощі розуміння богослужіння не в останню чергу пов'язані з їх мовою. Не випадково протягом історії християнства більшість Церков переходили на рідні мови народів, а Біблію перекладено десятками мов світу. Це цілком відповідає і Христовому напученню апостолам, і науковим уявленням про те, що в мові концентрується сутність буття людини та історичного буття нації, що мова — основа їхньої самоідентифікації. Сучасна філософія і культурологія зайвий раз підтвердили те, що ще наприкінці

XVIII ст. висловив Йоганн-Готфрід Гердер: «Чи має нація щось дорожче, ніж мова її батьків? У мові втілені всі надбання її думки, її традиції, її історія, релігія, основа її життя, все її серце і душа. Позбавити народ мови — значить позбавити його єдиного вічного добра». А позбавити вічного добра, додам від себе, означає позбавити Бога.

Ось чому таку гіркоту і біль викликає у багатьох українців позиція тих Церков, які під різними приводами відмовляються від української мови богослужіння. І це в той час, коли в Україні є великий досвід літургійного та ритуального використання української мови, якою і нині користуються УГКЦ, УАПЦ, УПЦ Київського патріархату, багато протестантських общин, почасти і в Римо-Католицькій Церкві; коли є українською мовою низка перекладів Біблії, велика бібліотека богословських праць; коли українська мова під пером поетів, прозаїків, публіцистів, науковців, особливо в XX ст., досягла того рівня й досконалості, що може виразити будь-які висоти й будь-які нюанси людської думки і почуття.

Роздрібненості, зовнішньої залежності і занепадові українських церков давно пропонується альтернатива — об'єднання їх у помісній соборній українській Церкві. Упертий спротив такому об'єднанню не тільки суперечить історичній перспективі нашої держави — він виглядає і дедалі більше виглядатиме провінційним анахронізмом на тлі широкого єкуменічного руху в світі. Рух цей виник як протидія занепадові християнської релігійності, розповсюдженню байдужості до релігії й атеїзму, як інструмент употужнення впливу християнства на життя людства, — не в останню чергу у зв'язку з втратою позицій внаслідок експансії нехристиянських конфесій, які, до речі, також стимулюють процеси своєї інтеграції — згадаймо створення Всесвітнього братства буддистів, Всесвітнього ісламського конгресу.

Соціально-етичне вчення християнства, попри незмінне визнання фундаментальних заповідей Христових, насправді переживало протягом двох тисячоліть постійну і глибоку еволюцію. Сьогодні воно — у всіх своїх відмінах — дуже далеко від наївного комунізму первісних християнських общин (виняток тут становить яскрава група симпатиків комуністичної ідеї XX ст., на зразок архієпископа Кентерберійського Хьюлетта Джонсона, який доводив євангельське походження теоретич-

ної обіцянки комунізму: «Від кожного — за здібностями, кожному — за потребами»). Воно мовчазним чином обійшло відому засторогу: «Легше верблюдові пройти кризу вушко голки, ніж багатому в Царство Боже»; воно давно вже перестало бути релігійно пригноблених і гнаних, більше того, бували часи й ситуації, коли воно ставало релігійно гнобителів і гонителів. Водночас у ньому чи то як спалах первісного євангельського стимулу, чи то як відповідь християнської совісті на картину страждань трудової маси — постійно виникали соціально чутливі течії — від давніх ересей до богословських теорій, які прагнули гнучкіше реагувати на гуманістичні ідеології свого часу; від різних «оновленських» рухів до модерних «теології революції», «теології визволення» тощо. І хоча такі течії не вписуються в християнську ортодоксію, але на погляд мирянина вони дають їй добрий урок — урок небайдужості до проблем соціально або національно ущемлених людей, урок активного співчуття стражденим.

Уже давно християнські Церкви стримані розповсюдженням ідей та осередків т.зв. нетрадиційних і екзотичних релігій, нерідко програвши їм у впливі, зокрема на молодь. Причини тут різноманітні: в одних випадках когось зваблює спрощеність або, навпаки, театральна вигадливість ритуалів цих релігій; у других — містична таємничість або позірна софікованість; у третіх — більша пристосованість до сучасного побуту і популярних інтелектуальних або мнимоінтелектуальних уявлень про світ, інколи й просто снобізм. Не знаю, як реагує на агресію цих релігій чи напіврелігій католицька Церква, але православні Церкви, мені здається, обмежують-

ського собору Хьюлетт Джонсон, який зачитував цю розмову, підкреслює, що в християнстві вирішальним є критерій поведінки, а не формальної віри: «Чи нагодував ти голодного, чи напоїв спраглого, чи дав притулок подорожньому, чи одягнув нагого, — ось критерій Ісуса, той критерій, за яким, у кінцевому рахунку, судитимуть про нас». І нагадує слова пророка Міхея: «Чого вимагає від тебе Господь — тільки чинити справедливо, любити справи милосердя і смиренномудро ходити перед Богом твоїм» (Хьюлетт Джонсон. Християне и коммунизм. — М., 1957, сс. 116, 70).

Наївно думати, що атеїзм нових часів — плід якоїсь великої диявольської інтриги. Він виник з об'єктивних труднощів світопояснення, можливо — з якихось вад людського духу, але далеко не в останню чергу — з помилок і переступів Церкви, з кричущої невідповідності багатьох її служителів своєму призначенню. В арсеналі атеїзму — не лише примітивні поглумки та невігластво, а й мучення совісті, високі злети філософської думки. Християнство в Україні не може їх ігнорувати, — вони потребують адекватної відповіді. Сучасна християнська думка в Україні не може ігнорувати і того величезного масиву неатеїстичної критики церковної практики, яка нагромаджена у світовій культурі.

Християнським Церквам в Україні не обійтися без глибокої і суворої самокритики, якщо вони хочуть бути на висоті тієї місії, якої жде від них Україна.

Не обійтися і без активного включення в пошук усім християнством відповідей на грізні питання, які ставить перед людством III тисячоліття.

У XXI століття людство входить не лише з великою продукційною потугою та великими амбіціями науково-технологічного порядку, але й під знаком грізних глобальних проблем, пов'язаних з характером цивілізаційного процесу, ламанням традиційних поведінчих установок, банкрутством багатьох світоглядів і багатьох гуманістичних ілюзій, величезними масштабами ротації людських мас, ідей, культурних і антикультурних цінностей, стереотипів поведінки; зі страхітливими технологічними проривами в сліпі кути людського розвитку, з ціннісним нігілізмом, що набирає значення симптому соціальної патології.

Ці планетарного масштабу виклики історії, на які сукупна свідомість людства шукає і, певно, знаходитиме якісь відповіді, постають і перед Україною. Але Україні доводиться мати справу не лише зі спільними для всього людства проблемами XX і XXI століть, але й з проблемами, що перейшли з XVII століття, з XVIII століття, з XIX століття. Проблемне поле української нації виглядає розлеглішим і складнішим рельєфом, ніж у більшості модерних націй.

Тут вистачить роботи і політикам, і громадським діячам, і науковцям, і всім людям доброї волі; тут неозоре поле і для християнської думки, для подвигу Церкви.

Доповідь на міжнародній конференції «Примирення в Європі: український погляд». Київ, Пуща-Водиця, 27 квітня 2001 року.

Творчість запорізького художника, заслуженого діяча мистецтв України Григорія Мацегори для столичного глядача поки що залишається terra incognita, хоча він учасник багатьох, як колись казали, республіканських виставок. Його картини прикрашають експозиції багатьох музеїв і приватних (зарубіжних) колекцій. Однак дорожок Мацегори був широко представлений у столиці зовсім недавно. Наприкінці травня в художній галереї ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка відкрилася перша персональна виставка цього непересічного майстра, до того ж активного просвітника.

Розділити радість виходу запорізького маляра на столичні обшари прийшли колеги-художники, письменники, просвітники і просто шанувальники правдивого мистецтва. Бо й справді, в чому не відмовиш Григорію Мацегорі, то це — в правдивості. Від перших кроків у царині малярства — до днів нинішніх. І це творче кредо якраз засвідчує виставка, укладена автором із полотен різних років, які, здається, написані на злеті лагідної любові до простих людей, які стрічалися на життєвих дорогах майстра, до рідних пейзажів Слобожанщини, де він народився, і Запоріжжя, де прожив усе своє життя. Власне, до тієї автентичної України, яка, за словами Павла Мовчана, сказаними на відкритті виставки, поволі відходить від нас, занурюючись у вічність, як легендарна Атлантида. Відходить разом з неперепутними типажми, глибинно-народними образами, патріархальним флером села, ба, навіть з ландшафтами, сотні разів переоранними-перекресненими.

Оті, відтворені Мацегорою куточки рідної природи, можливо, найбільше зворушують. Мацегора пише свої пейзажі яскравими, відкритими, ніби позиченими в природи, кольорами, часто на грані реалізму і кічу. Така щира декоративність витворює радісну ауру далекого дитинства в пейзажах «Вечірня тиша», «Весна на Україні», «Весняна Слобожанщина», «Пам'ять про старе село».

А поряд з пейзажами під народний примітив — дивовижний «Вечір на Дніпрі», в

якому майстер демонструє віртуозне професійне письмо і дивовижне, майже Куїнджівське відчуття світла і тіні.

Але все-таки Мацегора найбільше кохається в портреті лицевому. Він любить писати людське обличчя, лице, таким, яким бачить, без прикрас і глядцю, вірніше, ліпить лики своїх сільських дядьків і тіток рельєфно, охрою і теракотою, здобрюючи дрібкою гумору, лукавства і нелукавої замри. І від того дещо плакатні портрети («Мати», «Бабуся Тетяна», «Дід Харитон», «Дід

Пам'ять про батька. 1988 р.

Лікандрій», «Дід Максим») здаються такими живими і таким реальними. Разом з тим він знаходить на палітрі своїй барви ясні і повнозвукі для молодих героїв («Галія», «Мотря», «Оптиміст»). Їхні портрети ніби осяяні і сонячним світлом, і внутрішнім — духовним.

До честі Мацегори, кожен його «лик» — не тільки характер, типаж, а й джерело інформації про час і простір, з якого він вихоплений залюбленим оком художника.

І тут слід взагалі згадати про ті засади, на яких тримається творчість Мацегори: чесність, пристрасть. Наскільки Григорію

Прокоповичу вдавалися портрети його земляків, настільки не вдавалися соціальні замовлення, особливо портрети вождів комунізму. Якось з принуки таки спробував «відтворити» Маркса з Енгельсом на замовлення Київської хударди, але скоро по тому в Запорізьку організацію СХУ прийшла депеша: «Не дозволяти художнику Мацегорі писати портрети вождів марксизму-ленінізму».

На що Григорій Прокопович, як він каже, «тільки перехрестився».

На виставці представлені й деякі досить вдалі групові портрети та жанрові полотна — картини сільського життя-буття: «На печі», «Додому з хлібом», «Сільські новини», виписані з гумором, притаманним художнику, галерея «Запорозькі козаки» (олівець) тощо.

Проводжала мати сина. 1994 р.

Тож, не лукавлячи, можна сказати, що від першої персональної виставки Григорія Мацегори «Україна рідна моя» віє ностальгією за тією справжньою, правдивою, хоч почасти й гіркою, майже вчорашньою Україною, яку залишає нам, як пісню, на добрий спогад Григорій Мацегора.

Галина ТАРАСЮК

СПИСОК РУКОПИСНИХ КНИГ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ XI–XVIII СТ., ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ ЗА МЕЖАМИ НАШОЇ КРАЇНИ

До списку включено найважливіші пам'ятки українського рукописного мистецтва, які за тими чи іншими прикметами — художніми, лінгвістичними, історичними, палеографічними тощо мають особливу національну цінність і мають бути повернені в Україну. Список складено у хронологічному порядку.

БЛИЖНЄ ЗАРУБІЖЖЯ

1. Євангеліє апракос короткий «Остромирове». 1056–1057 рр.

Пергамент. Написано у Києві. Знаходиться в Російській національній бібліотеці (Фп. 1.5). Санкт-Петербург.

Найдавніша точно датована й найвидатніша пам'ятка українського рукописного мистецтва. Оздоблена високохудожніми мініатюрами, заставками та ініціалами у старовизантийському стилі.

Кодекс виконано для новгородського посадника Остромира, родича київського князя Ізяслава. Місце написання не вказано. До початку XVIII ст. історія рукопису не відома. У 1701 р. він згаданий в описі майна московської кремлівської церкви Воскресіння Словущого. У 1720 р. за указом Петра I про збирання «оригінальних та історичних книг» книгу відправлено до Петербурга. Там сліди її надовго загубилися. Випадково визначну пам'ятку було виявлено в гардеробі Катерини II після її смерті у 1805 р., а у 1806 р. передано до Публічної бібліотеки у Петербурзі (тепер РНБ).

Хоча місце написання Остромирового Євангелія не вказано, проте за художніми, лінгвістичними й палеографічними ознаками книгу незаперечно створено в Києві, у великокняжому скрипторії при Софійському соборі — там, де виконано й другу визначну пам'ятку українського рукописного мистецтва — Ізборник Святослава 1073 р. Правда, і раніше, й, особливо, в останні роки російськими шовіністично настроєними дослідниками робляться спроби заперечити цю істину і приписати кодекс Новгороду. Тут немає можливості широко говорити з цього приводу. Наведемо лише такі факти. В Остромировому Євангелії не трапляється жодного випадку використан-

ня новгородської вимови, зокрема змішування Ч і Ц (так званого цокання), яскраво виявлених у відомих новгородських Мінеях Службових 1096 р. і 1097 р. (ЦДАДА, Ф 381. Син. тип. № 89, 91). Натомість 82 рази зустрічається типова київська лінгвістична прикмета — своєрідна форма давального відмінка іменників чоловічого роду однини з суфіксами -ови, -єви (синови, Авраамови, господєви, тощо), яка збереглася в українській мові до наших днів. А щодо художнього оздоблення кодексу, блискуче виконаних мініатюр і декоративних прикрас, то, за словами авторитетної неупередженої російської дослідниці давнього рукописного мистецтва О.І. Подобедової, «Остромирове Євангеліє», Ізборник Святослава 1073 р. («вийшли з кола Ярославичів: Ізяслава і Святослава ... є унікальними ... і характеризують київську школу живопису другої половини XI ст.» (Подобедова О.І. Еще один аспект изучения миниатюр Изборника Святослава) (Древнерусское искусство: Рукописная книга. — М., 1983. — С. 81).

2. Ізборник Святослава. 1073 р.

Пергамент. Написано в Києві. Знаходиться у Державному історичному музеї (Син. 1043. Син. — 31 — д). Москва.

Так само, як і Остромирове Євангеліє, найвизначніша пам'ятка українського рукописного мистецтва. Оздоблена високохудожніми мініатюрами і декоративними прикрасами, виконаними в старовизантийському стилі. Ізборник Святослава 1073 р. — вартісне лінгвістичне, літературне та історичне джерело.

У другій половині XIV ст. кодекс опинився у Суздальсько-Новгородській єпархії, куди його, можливо, завіз із Києва єпископ Дионісій. У 1403 р. рукопис уже був у Москві, в Андрониківському монастирі. У 1817 р. він зафіксований у Воскресенському Ново-Єрусалимському монастирі під Москвою, куди потрапив, напевно, заходами патріарха Никона (друга половина XVII ст.), що збирав пам'ятки грецької й української богослужбової літератури як зразки для віруючих. У 1834 р. рукопис передано Синодальній бібліотеці, а у 1920 р. — бібліотеці ДІМ.

Весна на Слобожанщині. 1999 р.

ЯК ШАНУ-

У серпні минулого року Президент України Л. Кучма видав Указ «Про вшанування пам'яті Тараса Григоровича Шевченка». Одним з його пунктів є створення на базі недобудованого Канівського будинку культури Шевченківського культурного центру. Здійснення цього Указу дозволить розпочати реконструкцію музею на Чернечій — Тарасовій горі, побудованому у тридцятих роках, продовжити відтворення історичного і природного середовища навколо Тарасової світлиці. А ще газифікувати Кобзаревий дім, адже й досі наукові працівники музею у зимову скруту, коли не вистачає вугілля для опалення приміщення, збирають дрова у навколишньому лісі. Конче потрібні для меморіалу кінолекційний та виставковий зали, готельний комплекс.

Ось у таких клопотах зустріли 75-літній ювілей Шевченківського національного заповідника його хранителі, палкі сподвижники Тарасового слова. Тому як грім серед ясного неба, як сказала З. Тарахан-Береза, прозвучало для них, для всіх шанувальників Кобзаря рішення 18-ої сесії Канівської міської ради від 12 вересня 2000 р. На ній депутати дали згоду на базі діючих корпусів «Закордоненергокомплектбуду» розмістити спільне українсько-іспанське підприємство з виробництва

вторинного алюмінію... Здавалося б, після горезвісної боротьби наприкінці 80-х з союзними енерговандалами, котрі також простягали руки до національної святині, але одержали рішучу відсіч української інтелігенції, а згодом і уряду, було назавжди покладено край зазіханню на «Тарасові обрії» — заказник навпроти могили Кобзаря. Проте, як бачимо, живий курилка. Знову поглядає на зелений ландшафт лівобережжя, аби встромити туди свою «трубу»...

У роботі сесії Канівської міської ради брав участь генеральний директор Шевченківського національного заповідника Ігор Ліховий, він же депутат міськради. Разом з ним проти розміщення в охоронній зоні двох заповідників, Канівського природного та Шевченківського національного, промислового виробництва проголосували лише один депутат. Двоє утрималися, ще один відмовився від голосування, а 29 депутатів проголосували «за».

— Виступаючи на сесії, — розповів Ігор Ліховий, — я нагадав депутатам, що розпорядження Ради Міністрів УРСР від 1990 року за підписом В. Масола про заборону будь-якого промислового будівництва в зоні охоронюваного ландшафту ніхто не скасовував. Тому рішення міськради не може

мати законної сили. Крім того, справа про розташування алюмінієвого виробництва не вивчена належним чином, не проведено екологічної експертизи та інших необхідних заходів. Своїм рішенням канівська влада лише показала рівень свого мислення, котре іде врозріз з національними інтересами.

Своє занепокоєння намірами канівських властей щодо руйнування «Тарасових обріїв» висловили учасники наукової конференції «Шевченківський національний заповідник: історія і перспективи», котра відбулася у рамках відзначення 75-літнього ювілею заповідника. У своєму зверненні до Президента, Верховної ради, уряду, світової духовної спільноти провідні українські науковці, громадські діячі, служителі меморіалу закликали стати на захист національної Святині, котра є символом України, котра об'єднує всіх українців, розкиданих по білому світу, котра підносить дух, утверджує національну свідомість, гордість іменуватися українцем. «Місто Канів, котрому судилося стати українською Меккою, повинне розвиватися не як промислово-індустріальний центр, а як туристично-культурний осередок, котрий зберігає і примножує історичну, природну спадщину України», — написали учасники наукової конференції.

Невже Шевченків хрест окутають дими?..

«Тут, — писав незабутній Олесь Гончар, — духовна вершина нашого народу, вершина, що світить усій Україні...»

Лідія ТИТАРЕНКО

ХЛІБ КАНІВСЬКИЙ, НАСУЩНИЙ...

Інтерв'ю з першим заступником голови Канівської міської ради Миколою Васильовичем Москальцем.

Кор.: Миколо Васильовичу, як, на вашу думку, слід облаштовувати життя в Каневі, щоб тут добре велося канівчанам, і щоб ми всі могли сказати, що й сам Канів — справді! — перлина України?

М. М.: — Це дійсно є проблемою для нас усіх і, в першу чергу, для виконавчої влади. Тому що, коли зупинилися великі підприємства, які у нас, в Каневі, створили інша держава, — може, навіть з прицілом на те, щоб у нас тут змінилася інфраструктура — «Магніт», «Горизонт», «Закордоненерго», — вони, звичайно, надавали підтримку місту і держава не так турбувалася за цей регіон, який мав кожного року зустрічати гостей з усього світу. А сьогодні це стало проблемою — все тримається на наших нервах, бо нам мало чим може допомогти керівництво області. Скажімо, спеціально на сьогоднішню подію (Примітка: запис від 20. 05. 2001 р. — автор) нам не виділили додатково жодної копійки. В межах дотації — так, нам на три дні дали гроші раніше, ніж іншим. Але їх слід віддати на зарплати, пенсії — на те, що потрібно.

Ми просили владу визначитися: Канів — місто з особливим статусом — з цим питанням виходили на Верховну Раду, порушували його перед урядом, але воно зависало...

Кор.: Скільки разів ви зверталися до Верховної Ради та уряду?

М. М.: Останній раз ми зверталися ще до Ткаченка минулого року. Потім відповідь надійшла в область, і нам кажуть: «Ми не розуміємо, як це, що за особливий статус?! Скажіть, що і як?!» Ось восени 2000 року, коли у нас був День міста, ми зверталися до депутатів чергового разу — Фракція Українського Народного Руху зробила спробу одним рядком узаконити особливий статус міста Канева, — подібно до Києва... В першому читанні цей закон прийняли, а яка подальша доля цієї поправки — невідомо.

Кор.: А яка сума, додатково до бюджету міста, потрібна?

М. М.: У нас бюджет міста на сьогодні 9 млн. гривень. А коли належним чином розвивати його інфраструктуру, то потрібно хоч би вдвічі більше.

Кор.: Миколо Васильовичу, наскільки я пам'ятаю, меморіальний Шевченків комплекс оновлювався в 1977-му році...

М. М.: А в 1999-му році робився, я б сказав, косметичний ремонт музею. Там була виді-

лена невелика сума на фасад... Але зовсім недавно було прийнято розпорядження Кабінету Міністрів про впорядкування Канева до 2014 року, до двохсотріччя з дня народження Кобзаря, — всі зрозуміли, що за рік же усього не зробиш, — буде виділено чотирнадцять мільйонів гривень, які будуть поетапно вкладатись в розбудову міста. Передбачається завершити зведення великого будинку культури — це той, що всім муляє очі, що стоїть у нас недобудованим монументом уже десять років. Він — майдану держави, а не міста Канева. Коли його добудують, буде тимчасове перенесення туди експозиції музею і тоді — ремонт самого музею.

Кор.: Скажіть, скільки готелів у Каневі?

М. М.: Готелі є, але вони не відповідають вимогам. Їх три. Залишки «Славутича» молодіжного, «Літній» — на Тарасовій горі, і профспілковий, який також не в найкращому стані. Але на сьогодні там організовується ремонт.

Кор.: Скільки в Каневі шкіл?

М. М.: Шість. Одна з них — школа-інтернат для дітей-сиріт.

Кор.: А музеїв?

М. М.: 3 державним бюджетом — це музей Т.Г. Шевченка, а ще є в нас музейне об'єднання, в яке входить музей А.П.

Гайдара, музей народно-декоративного мистецтва, історичний музей і музей ветеранів війни і праці.

Коли планували витрати на культуру в місцевім бюджеті, то рахували, по скільки копійок припадає на кожного жителя. А хто рахував, за якою формулою, що саме тут загинув А. П. Гайдар і саме тут йому побудували музей?!

Кор.: Комсомольський музей?

М. М.: Так, музей Гайдара.

Кор.: І він працює?

М. М.: Так, ми намагаємося, щоб він працював. Він у нас укомплектований штатом, який з комсомольським ентузіазмом малим коштом робить поточний ремонт.

Кор.: А московський політик Тимур Гайдар хвалився ж, що він допомагає музеєві свого діда...

М. М.: Не чув. З бюджету витрачаємо гроші.

Кор.: А скільки бібліотек у Каневі?

М. М.: П'ять, але цю кількість можна скоротити, знісши книги до одного фонду, бо з бібліотек на периферійних вулицях користі мало.

Кор.: Що скажете про криміногенну обстановку в місті?

М. М.: Вона важка, але ми контролюємо ситуацію.

Кор.: На початку розмови

ви згадали «Магніт» і «Горизонт», — там працювали висококваліфіковані робітники. Де зараз вони, після зупинки цих підприємств? Де цей протестний електорат?

М. М.: Це була психологічна драма і катастрофа. Але люди є люди, і вони якось виживають. Більшість, починаючи з 1994 року, за моїми підрахунками, — я сам там був! — порядку двох тисяч чоловік — заробляють у Москві. Всі шість років вони тяжкою працею, здебільшого, заробляють на прожиття в Росії.

Кор.: А тепер запитання, що «розлите» в повітрі: Канів — прекрасне, вродливе, я б сказала, місто на Дніпрі. Хіба воно не може жити за рахунок туристичного бізнесу? Може, самі канівчани погано ставляться до свого міста?

М. М.: Канівці — так ми називаємо себе — пишаються своїм містом і пишаються Шевченком, Тарасовою горою. На його день народження тисячі наших жителів по добрій волі йдуть до Тараса. Дорога забита — тисяч п'ять одразу йдуть! Канівці були б раді гостям, аби була можливість облаштувати місто для туристів — із України, з усього світу. А поки що до нас приїждять високі посадовці, порівнюють Канів з Меккою, говорять високі слова, а потім сідають в

Наші предки, передаючи навічно прах генія канівської землі у травні 1861 року, пророкували: «Канів, який прийняв тебе з розкритими обіймами, зробиться колись центром освіти всієї України по обидва береги Дніпра»... А яким бачить заповідне місто наш народ сьогодні?

Вивчення громадської думки Українським фондом культури та Шевченківським національним заповідником показало, з яким пієтетом і любов'ю ставиться й сьогодні до національної Святині наш народ. Про цю зворушливу любов розповідають рядки майже семи тисяч листів-відповідей на анкету (опубліковано її в тижневику «Літературна Україна» 8 березня 1990 року), які стали вже нашою сучасною історією. Перегорнімо ж сторінки анкет та листів шанувальників Кобзаря, щоб уявити, яким же бачиться нашому народу завтрашній день Святині.

— Насамперед, Канів і Тарасова гора мають бути українською Мекою.

— Весь край до самого обрію, доки сягає Шевченкове око з його постаменту, має стати заповідним, недоторканим, святим місцем. У радіусі 25 кілометрів не вести тут промислового будівництва.

— Сплондровану природу Лівобережжя, зону охоронного ландшафту заповідника треба відновити на рівні найкращих садово-паркових ансамблів світу.

— Працівники Шевченківського національного заповідника та всі мешканці Канева повинні вірно служити національному відродженню, знати досконало українську мову, народні пісні, розуміти, в якому святому місці вони живуть і працюють.

— У місті Каневі слід обмежити зростання кількості населення шляхом припливу нових жителів з інших регіонів. Місто, щоб не втратити остаточно своєї природної краси та національного колориту, повинне лишатися невеликим і в ньому мають розвиватися не індустріальні гіганти, а лише найрізноманітніші народні промисли.

— На базі окремих споруд, що з'явилися на лівому березі, створити музей народних промислів усіх регіонів України.

— Створити всі умови, щоб прочани з усього світу могли знайти в Каневі місце для проживання і могли зупинитися тут на кілька днів. Створити зразкове готельне господарство.

— Надати національного колориту місту, щоб лунала тут українська пісня, можна було зупинитися в хаті XVI—XVIII століття хоч на кілька днів. Одне слово, на Канівщині потрібно збудувати такий музей-селище, де б можна було пожити й відпочити, глибше пізнати історію України та самого Шевченка.

— Мешканців Канева потрібно перекаваліфікувати на обслуговування туристських об'єктів, готелів тощо.

— Місто Канів та Шевченківський національний заповідник по-

СТАНЕ НАЙКРАЩИМ У СВІТІ

винні мати генеральний план розвитку, схвалений громадськістю.

— Місто Канів повинно стати духовною столицею українського народу, центром відродження української мови, культури, історії, багатовікових традицій і звичаїв, формувати національну гідність та гордість, населення перетворювати в народ.

— У місті Каневі збудувати театр, картинну галерею, готелі, ресторани за індивідуальними архітектурними проектами. Місто впорядкувати, перетворити його на зразкове. Набережну одягнути в граніт. Розбити парки з алеями, водограями, дитячими майданчиками, літніми кінотеатрами. У місті має бути тролейбусне сполучення.

— У Каневі відкрити Інститут історії України та інші наукові й культурні осередки. Вся світова Шевченкіана має бути зосереджена тут.

— Під канівським небом повинні проходити щорічні всеукраїнські свята кобзарського мистецтва.

— У Каневі має бути всесвітній центр єднання українців. Тут повинні відбуватися міжнародні симпозиуми українців світу, проводитися традиційні Шевченківські читання із залученням кращих творчих сил України та української діаспори.

— Шевченківський заповідник — прекрасне місце для виховання нашої молоді в дусі національної гідності. Тут і рідна мова, і питання, якого ми роду-племени, тут і наша історія, і культура, наша самобутність.

— Настав час нашим дітям та молоді відновити, започатковану Тарасівцями ще у 1891 році на Кобзаревій могилі, клятву у вірності святим Шевченковим заповітам, любові до України та її народу, рідної мови та батьків, бути гідними своїх предків.

— У школах проводити курси знавців рідного краю, переможці яких мали б почесне право їхати до Канева.

— На Тарасовій горі замість високих дерев посадити сад, плодами якого хранителі пригощали б дітей.

— При наближенні до Тарасової гори на пароплавах мають лунати Шевченкові пісні та, як і колись, три сигнали-вітання, яких уже давно не чути при зустрічі їх зі Святиною.

— Цей священний куточок української землі має бути оточений загальною увагою, піклуванням і любов'ю.

— Збереження Тарасової гори і шевченківських місць — ось заповідь того, що ніжним паросткам чистої духовності й правди, які ще не вмерли в серці народу, все-таки вдасться пробити залізобетонну стіну нігілізму і подолати пірву духовного вакууму.

Немало пропозицій вносить народ і щодо шляхів, як роздобути кошти на розвиток заповідника.

— Випустити іменні пожертвувальні квитки та спеціальні Шевченківські марки на розвиток заповідника.

— Українському фонду культури, товариству «Меморіал» та Товариству «Просвіта» імені Т. Шевченка розробити і запровадити культурно-меморіальну грошово-речову лотерею, де б у виграші передбачалася туристична поїздка по Шевченківських місцях з відвіданням Канева. Кошти, виручені за лотерею, використати на розбудову національного заповідника.

І в усіх цих пропозиціях відчутне биття серця всіх шанувальників Кобзаря, що одноставно заявили: **ЗРОБИМО ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗАПОВІДНИК У КАНЕВІ — НАЙКРАЩИМ У СВІТІ!**

І ці думки про місце Канева і Тарасової гори у житті нашого народу повинні стати програмою для її втілення не лише хранителями Святині, не лише органами місцевої влади, а й урядом України на багато-багато років.

**Зінаїда ТАРАХАН-БЕРЕЗА,
м. Канів**

ТАРАСОВА ГОРА, КОБЗАРЕВА ЦЕРКВА, ЗАПОВІДНИЙ КАНІВ

Дорогі наші читачі!

Просвітяни! Українці, в Україні і поза Україною суціль!

20 травня 2001 року в Каневі було встановлено хрест на місці спорудження майбутньої каплиці — Кобзареві церкві. В газеті «Слово Просвіти» (ч. 8, 2001 р.) кореспонденцією «Тарасова гора, Кобзарева церква, заповідний Канів» ми розпочали цикл публікацій, які мають не лише розповідати про Святиню нашого народу, але й сприяти тому, аби Шевченків Національний заповідник і саме місто Канів зберегли свою високу красу і донесли її до прийдешніх поколінь в усій повноті й незайманості, в тій самій одухотвореності, якої нащадки мають право вимагати від нас, людей третього тисячоліття. Питання збереження Святині українського народу — це, безперечно, державне питання. Уряд і влада — від найнижчого до найвищого рівня мають його вирішувати. Але, передусім, це справа всенародна. Жити на цій землі і бути байдужим до її найбільшої Святині — непростимий гріх. Кожен, хто живе в Україні, хоч раз у житті вимовляв ім'я Шевченка. Кожен, хто ходив до школи, читав його «Заповіт». Кожен, хто відчуває себе людиною, схилився перед силою і людяністю цього поета. Отож, якщо кожен із нас — бодай на хвилину — подумає про те, що увібрало в себе ім'я Тараса Шевченка для його вітчизни, нинішній час сконденсується у могутню хвилю, що переборє й економічні негаразди, і політичні перепони, аби змити з Тарасової дороги сміття минулого і розглядити вибоїни дня нинішнього. Сяйна Тарасова гора стане тією вершиною народного духу, посполитої єдності, якої так нам усім бракує.

Тижневик «Слово Просвіти» не полишить цієї теми, щодня звертаючись до урядовців, законодавців, до владних структур зі своїми запитаннями і буде інформувати вас, наших читачів — хто і як реагуватиме на них. Важитимуть і слово, і справа.

Але, передовсім, ми звертаємося до всіх українців, в Україні і поза Україною суціль. У кожного з нас у серці сяє і горить маленька свіча віри в своє невідоме призначення бути на землі людиною. Принесімо ж цю свічу до Кобзареві церкви!

Діти і старі, чоловіки і жінки, всі, хто зветься людьми на світі! Хто з нас не мріяв, не сподівався зійти на вершину, з якої б чіткіше міг побачити себе серед людей, своє місце під небесами?! Ця вершина чекає, — зійдімо на неї, назва її відома — Тарасова гора.

Дорогі наші предки: козаки і славна старшина, хлібороби і лоцмани дніпровські, ті, кому були підвладні метал і руда, велети духу і слова, обереги нашої віри і пісні! Рідні батьки і матері, братове і сестри, сини і доньки, юнацтво і діти! Кожному своя доля судилася в цьому житті, у кожного свої дороги стелились і стеляться. Та є велика спільна дорога, на всіх українців одна — дорога до Канева. Тож хай буде наш Канів містом білим і славним, щоб кожен, хто долає дорогу, сказав: яке преславне це місто! Як добре живеться в нім людям! Коли Канів постане чистим, сильним, здоровим, тоді й кожне село і місто українське такими бути захочуть. І Україна такою стане.

Тарасова гора, Кобзарева церква, Заповідний Канів. Кожен з нас знайде там те, чого прагне і шукає. Тож об'єднаймося в своїх прагненнях! Ми так багато взяли у Тараса Шевченка. Ми так багато заборгували йому, часом бездумно експлуатуючи його Слово, посилюючись на нього і, навіть, дорікаючи йому... Не забуваймо, що Бог і світ оцінюють нас за нашими справами.

Одна з них зветься: «Тарасова Гора, Кобзарева церква, Заповідний Канів».

Якщо постане Кобзарева церква, ситуація в Україні зміниться...

УКРАЇНЦІ!

Якщо Ви хочете взяти участь у спорудженні каплиці, подаємо потрібні реквізити:

**МІЖНАРОДНИЙ БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД
«УКРАЇНСЬКА РОДИНА»**

Україна, 03042, м. Київ, вул. Івана Кудрі 13/2
Код ЗКПО 21709106
Тел./факс: 38 (044) 250-96-57

Добровільні пожертви «На Кобзареву Церкву»:
Р/р № 26045200145101 в Подільській філії АКБ
«Київ», МФО 320401